

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Kadri Sirk

**ELVA VÄIKELASTEKODU
REORGANISEERIMISEGA SEOTUD MÕJUD
LASTELE**

Lõputöö

Juhendaja: Liina Käär, MA

Pärnu 2017

Soovitan suunata kaitsmisele (juhendaja allkiri)

..... (kaasjuhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud "... "..... a. TÜ Pärnu kolledži

..... osakonna juhataja

..... (osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... (töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. PEREMUDEL JA PEREKOND NING ASENDUSKODUDE JA PEREKODUDE SÜSTEEMI KÄSITLUSED.....	8
1.1. Peremudel ja perekonnast eraldamise mõju lastele.....	8
1.1.1. Perekond ja perekonna funktsioonid	8
1.1.2. Perekonnast eraldamise mõju lastele	12
1.2. Asenduskodud ja perekodud Eestis.....	16
1.2.1. Asenduskodude vorm Eestis	16
1.2.2. Asenduskodude reorganiseerimine perekodudeks ja selle sarnasus traditsioonilise peremudeliga	20
1.2.2.1. Üleminek perekodudele	21
1.2.2.2. Igapäevane töö- ja elukorraldus perekodudes	23
1.2.2.3. Peamised probleemid perekodudes	24
2. ELVA VÄIKELASTEKODU LASTE ARVAMUS ASUTUSE REORGANISEERIMISE KOHTA	26
2.1. Elva Perekodu	26
2.2. Uurimuse probleem, eesmärk ja uurimisküsimused	28
2.3. Uurimismetoodika ja valim.....	29
2.4. Uurimisandmete analüüs ja uurimistulemused	34
2.4.1. Laste arvamused seoses asutuse reorganiseerimisega ja peamised muutused perekodudes.....	35
2.4.2. Asenduskodus elavate laste positiivsed ja negatiivsed hoiakud ümberkorralduste osas.....	40
2.4.3. Laste ettepanekud ja mõtted, et perekodu oleks kodusem	43
2.5. Järeldused ja arutelu	45
Kokkuvõte	49
Viidatud allikad	51
Lisad.....	55
Lisa 1. Intervjuu raamistik	56
Lisa 2. Ankeetküsitlus	57

SUMMARY62

SISSEJUHATUS

2015. aastal Matela lõputööst „Asenduskodude üleminek perekodu vormile ühe Eesti asenduskodu näitel“ selgus, et lapsed ei pea perekodu peresarnaseks ning lapsed sooviksid elada enda bioloogilise perekonna juures. Eelnevalt nimetatud lõputöös on uuritud töötajate seisukohti ja vaatenurka, kuid laste arvamusi ei ole küsitud (Matela, 2015). Neli aastat tagasi läks Elva Väikelastekodu üle peremajade süsteemile. Varasemalt väikelastekodus elanud lapsed elavad juba neljandat aastat peremajades ning asenduskodus toimunud muutused on paljudel lastel veel meeles. Samas ei ole tänaseks lastelt uuritud, kas neile meeldib perekodus elada või millist mõju on see nende elule avaldanud.

Lapse bioloogiline perekond peaks rahuldama lapse põhivajadused, looma lapsele turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna ning valmistama last ette võimetekohaseks toimetulekuks täiskasvanuna. Kuna asenduskodu lapsed ei saa elada enda bioloogilises perekonnas, siis peab seaduse järgi lastele tagama sellised tingimused asenduskodu. (Sotsiaaltoetuste seadus, 2015)

Antud lõputöö puhul on uurimisprobleemiks laste rahulolematuse eluga perekodus, kuidas ja kas on üleminekuga kaasnevad muutused asenduskodudelt perekodudele mõjutanud laste elu.

Lõputöö eesmärgiks on mõista ja teada saada, mida perekodus elavad lapsed arvavad asenduskodude üleminekust perekodude süsteemile ning kuidas on üleminek laste elu ja arengut mõjutanud. Laste arvamuse, kogemuste ja emotsioonide põhjal saab edasistes plaanides ennetada reorganiseerimisega seondult tekkivaid probleeme ja muuta teenust kliendikeskseks.

Töö eesmärgist sõltuvalt on sõnastatud järgmised uurimisülesanded:

- tutvuda kirjanduse ja muude materjalidega, mis on seotud perekonna ja selle funktsioonidega;
- leida seoseid perekodude ja peremudeli vahel tuginedes teooriale;

- selgitada välja asutuse töötajate seisukohalt reorganiseerimisega seotud mõjud lastele;
- anda ülevaade laste arvamusest asenduskodude reorganiseerimisega perekodudeks;
- võrrelda omavahel varasemat asenduskodu teenust ja praegust perekodu teenust ning muudatuste mõju lastele.

Lõputöö autori arvates on reorganiseerimisega seotud muutused olnud suured nii lastele kui ka töötajatele ning seetõttu on vastav teema valitud ka antud lõputöö uurimisobjektiks keskendudes seejuures Elva Väikelastekodu lastele. Töötajate seisukohti on juba uuritud Ingrid Matela bakalaureusetöös, mille tulemusi soovib lõputöö autor võrrelda enda uurimuse tulemustega. Reorganiseerimisega seonduvalt on asenduskoduskodude olukorda Eestis vähe uuritud, laste vaatenurgast ei ole seda üldse tehtud.

Lõputöös on sõnastatud järgmised uurimisküsimused:

- Kui palju uuriti eelnevalt laste arvamusi seoses asutuse reorganiseerimisega?
- Milliseid muutusi asenduskodus elavad lapsed toovad välja seoses üleminekuga perekodudele?
- Millised on asenduskodus elavate laste positiivsed ja negatiivsed hoiakud ümberkorralduste osas?
- Missugused on laste ettepanekud ja mõtted perekodu kodusemaks muutmise osas?

Käesoleva töö uurimisprobleemide lahendamiseks kasutatakse nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit. Andmete kogumiseks koostatakse ankeetküsitlus asenduskodu lastele ja viiakse läbi intervjuud kolme lapsega.

Uurimisülesannete lahendamiseks tuleb tutvuda SA Elva Perekodu töötajate ja lastega, erinevate teooriate ning materjalidega, mis toetaksid lõputöö kirjutamist. Lõputööga seonduvat informatsiooni leiab raamatutest, internetist ning varasemalt tehtud lõputöödest või uurimistöödest, näiteks Ingrid Matela bakalaureusetööst “Asenduskodude üleminek perekodu vormile ühe Eesti asenduskodu näitel”.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimeses osas käsitletakse teoreetiliselt perekonda ja selle funktsioone ning asenduskodu teenust, lõputöö probleemi. Lõputöö teine osa keskendub uurimuse metoodikale, andmete kogumise meetodile ning tulemuste analüüsile.

Peamised töös kasutatavad mõisted:

Asenduskoduteenus (perekodu) – on seadusest tulenevalt lapsele tema vajadustest tulenevalt peresarnaste elutingimuste pakkumine, turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine ning tema ettevalmistamine edasiseks iseseisvaks eluks. (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015)

Reorganiseerima – tähendab ümber korraldama. (Reorganiseerima, 2006)

Tuumpere – tuumikperekond, tuumperekond on perekonna tüüp, mille moodustavad kas abikaasad või abikaasad ja nende alaealised lapsed. (Kagadze, Kraav, Kullasepp, *s.a.*, lk 10)

1. PEREMUDEL JA PEREKOND NING ASENDUSKODUDE JA PEREKODUDE SÜSTEEMI KÄSITLUSED

1.1. Peremudel ja perekonnast eraldamise mõju lastele

1.1.1. Perekond ja perekonna funktsioonid

Perekond on vähemalt kahest inimesest koosnev grupp, kes on omavahel seotud sugulussidemetega. Perekonna moodustab abielu, veresugulus või sugulussuhted, lapsendamine, kokkulepe ühiseluks või tegelik kooseluks. Perekond töötab ühiste eesmärkide ja huvide nimel. Ühiskonnas täidab perekond kindlaid sotsiaalseid funktsioone. Perekonna ehk leibkonna tüüpidest võib välja tuua nuklearpere, lasterikas leibkond, noore pere leibkond, indiviid, pensionärileibkond ja pensionäri leibkond. Perekonna tüüpe on erinevaid, kuid perekonna moodustavad nad ainult sellisel juhul, kui nad kõik elavad ühel aadressil ja kasutavad ühiselt rahalisi ressursse. Perekond moodustab inimeste rühma, kes kõik tunnistavad end ühes perekonnas olevaks. (Kriisiolukorda sattunud... 2000)

Iga inimene vajab perekonda, mõnel eluperioodil rohkem ning mõnel vähem. Inimesed ise loovad enda perekonna. Tegelikult on perekonda väga raske määratleda nii tavalisel inimesel, kui ka teadlastel. Perekonna mõiste on läbi aegade olnud muutuses ning erinevatel ajaperioodidel on perekonna tähendust erinevalt mõistetud. Järjest rohkem jõutakse järeldusele, et perekonna mõistele ja perekonna vormile ei ole ühest seletust ega õiget eluviisi. Inimestel on võimalus ise valida, milliseks enda perekond luua ja kujundada. Iga inimese jaoks tähendab perekond erinevat eluviisi, olenevalt sellest, kuidas on harjutud, õpitud või soovitud elada ja enda perekonda kujundada. Perekond on oluline mitte ainult indiviidi, vaid ka ühiskonna seisukohalt. Perekond jagab ja annab oma väärtusi põlvkonnast põlvkonnale, kantakse edasi lastele ning nemad õpivad nende väärtuste järgi enda perekonda kujundama. (Kagadze, Kraav, Kullasepp, *s.a.*, lk 7)

Hiiemäe ja Kivisaare (2011) arvates on perekond elu alustamise alustalaks. Lapse arengu toimumine rahulikus ja arendavas keskkonnas on oluline. Perekonda kuuluvate inimeste omavahelised suhted on hoolivad ja teistega arvestavad. Perekonna eesmärk on lapsele tagada turvatunne, õpetada eluks vajalikke oskusi ja väärtusi, näiteks perekonna traditsioonide järgimine.

Perekonna funktsioonid on ühised ja olulised kohustused, mida perekond täidab nii ühiskonna kui ka pereliikmete jaoks. Näiteks üldiselt annab perekond toitu ja peavarju, hoolitsust ja lähedust, kasvatab ja õpetab erinevaid strateegiaid konfliktide lahendamise kohta. Pere üheks tähtsamaks ülesandeks on laste sotsialiseerimine, mis omakorda hõlmab laste kasvatamist ja harimist, lastele kogukonna ning perekonna traditsioonide ja väärtuste õpetamist. Samuti selle kultuuri tutvustamine, millesse lapsed kuuluvad. (Farrer & Lay, 2011, lk 12)

Põhilised perekonna funktsioonid on läbi aastate jäänud samaks, kuid funktsioonide täitmise viis on mõnevõrra muutunud. Peamisteks perekonna funktsioonideks on soojätkamise funktsioon, seksuaalfunktsioon, majanduslik funktsioon, sotsialiseerimisfunktsioon, hoolitsus, hariv/kultuuriline funktsioon ja turvalisuse pakkumine. (Kagadze, Kraav, Kullasepp, *s.a.*, lk 15-18)

Perekonnaseaduses on selgelt välja toodud, kes on lapse ema ja kes lapse isa. See tähendab, et ka seadusest tulenevalt on ideaalis igas peres nii ema, isa kui ka laps. (Perekonnaseadus peatükk 7, § 83-84) Iga lapse jaoks on oluline, et neil on olemas nii ema kui ka isa eeskuju. Ühe vanemaga pere või samasooliste vanematega pere võib kasvatus ja väärtuste poole pealt olla samuti heaks eeskujuks lapsele, kuid siiski ei anna see edasi täiuslikku peremudelit. Inimene jääb alati naiseks või meheks, kelleks on nad sündinud, olenemata sellest, millised või kes nad ise olla tahavad. Perekonna funktsioon on lapse eest hoolitseda ning kasvatada last võimalikult parimal viisil korralikuks inimeseks. Oluline on lastele õpetada õigeid väärtushinnanguid ning eeskujulikke käitumist. Näidata pere eeskujul, mis on õige ja mis vale. Õpetada lapsele hoolivust, vastutustunnet ja õigeid väärtusi. Pere olulisuse ja tähtsuse õpetamine, lastele eeskujuks olemine. Ross Campbell on öelnud oma raamatus „Tingimusteta armastus“

järgmist: “Laste vajadused tuleks võtta esmase tähelepanu alla ja suurim neist on vajadus armastuse järele”. (Campbell, 1991, lk 8)

Campbelli sõnade kohaselt viitab iga uurimus sellele, et kodu on ja jääb alati tähtsale kohale ning vanemate mõju on tähtsaim. Kodusest õhkkonnast ja vanemate käitumisest sõltub, milline on laps teiste inimestega. Millisel viisil oskab laps suhelda endast vanemate inimestega, lähedastega ja enda vanustega. Kodust algab laste usalduslikkus inimeste vastu, tasakaalukus, emotsioonide kasutamise oskus. Kodu ja perekond loob lapsele pildi temast endast, mida omakorda laps peegeldab teistele inimestele. Lapse oskus käituda erinevates ja uutes olukordades, suhtlemisoskus kaasinimestega või inimestest eemaldumine. Kodune mõju on lapsele suurim ning seda on praktiliselt võimatu muuta. (Campbell, 1991, lk 8)

Eesti pereelu ja olud on viimase paarikümne aasta jooksul olnud pidevas muutumises. Vähenenud on abielude osakaal ning järjest enam paare elab vabas kooselus. Paarisuhteid iseloomustab ka kõrge lahutuste määr, mistõttu üha rohkem lapsi elab niinimetatud taasloodud peredes. Lisaks on põhjust kõneleda samasoolistest kooseludest, ka paljudes nendes peredes kasvavatest lastest. Seetõttu tuleb perepoliitika kujundamisel arvestada elanikkonna mitmete muutunud vajadustega. (Sotsiaalministeerium, 2011) Ideaalis oleks perekond selline, kus naine ja mees armastavad üksteist, nad on sõlminud abielu ning neist saab traditsiooniline perekond. Tänapäeva inimesed näevad ideaalse peremudeli all abielus või siis vabaabielus elavaid paare, sellist peret nimetatakse tuumpereks. Abielu ei peeta enam nii oluliseks ning seepärast elab järjest rohkem paare vabaabielus. Samuti on populaarsemaks muutunud elukaaslase vahetamine, lahutamine ning seejärel uue elukaaslasega kooselu alustamine. Samuti peavad selliste muutustega kaasas käima ka lapsed, kellele muutused ei pruugi alati positiivselt mõjuda. Üsna tavaliseks on muutunud ka üksikvanemapere, kus ema või isa on jäänud last üksinda kasvatama. Selline peretüüp on väga tundlik igasugustele sise- ja välismõjude, kuna üks vanem kasvatab üksinda last ning kahe vanema tööülesanded on jäänud ühe vanema kanda. (Kagadze, Kraav, Kullasepp, *s.a.*, lk 10-12)

Kairi Kasearu on välja toonud, viimase kümnendi jooksul tehtud sotsiaaluuringutest, et eestlased on võtnud uue suuna perede loomises. Üsna suur osa naistest ja meestest on

abielus, kuid ühe suurema grupi moodustavad ka need naised ja mehed, kes ei ole abielus olnud ning on vallalised. (Kasearu, 2005) 2015 aasta seisuga on abielude arv suurenenud 600 inimese võrra, mis omakorda on suurendanud ka lahutuste arvu. Abielude arv hakkab lähenema tasemeni, mis oli aastal 2006. Abielude arv on hakanud vähehaaval kasvama. Umbes veerand abiellunud naistest ja meestest on olnud varem abielus. 2014 aasta seisuga oli abielupaaridel lapsed 28%-l. (Statistikaamet, 2015)

Traditsiooniliselt on perekonda tähistanud abiellumise rituaal, mis tänapäeval enam nii oluline ei ole. Tänapäeval loetakse perekonnaks ka vabaabielus olevaid ja koos elavaid inimesi, kellel on võrdsed õigused abielus olevate inimestega. Perekond ja pere on üheskoos elavad inimesed, kes ise peavad ennast pereks, olenemata kas inimesed on registreeritud või registreerimata kooselus. Perekond on pidevalt arenev mõiste, mis omakorda mõjutab väärtuste ja normide kaudu tervet ühiskonda. Üha enam elatakse Eestis vabaabielus ja abielus, mis omakorda viivad lahkuminekute ja lahutusteni. Ühe põhilise perekonna funktsioonina on välja toodud laste saamine peres ning laste üles kasvatamine. Tänapäeval ei ole enam normiks järjekord, et esmalt abielu ja seejärel laste sünd, vaid perekonnaks peetakse kooselu sõltumata juriidilisest vormist. Lahutuste arvu suurenemise ühe põhjusena võib järjest rohkem välja tuua, et need noored, kes on pereloomise eas on ise kasvanud lahutatud peredes. (Ainsaar, Kasearu, Rootalu, 2014, lk 1937-1957) Ainsaare ja Orase (2000) uuringus tõid vastajad välja, et nende arvates pere tähendab kodu, lapsi, ühist tulevikku ja pikka kooselu. (Ainsaar & Oras, viidatud Ainsaar, Kasearu, Rootalu, 2014, lk 1951 vahendusel)

Perekond ja vanemad on laste elus tähtsaimal kohal. Vanemate eeskuju, kasvatusviisid ja roll laste elus on lapse arengu ning elu alus. Vanemate kasvatustöö on väga ainulaadne ja vastutusrikas. Iga vanem kasvatab last just nii, nagu tema õigeks peab ning tema arvates on need viisid ainuõiged, kuid tegelikkuses jääb lastega suhtlemisel õigetest oskustest vajaka. Kõrvaltvaatajana on lihtne rääkida ja nõu anda, kuid reaalselt lapsevanema rollis olles lastakse emotsioonidel ja tunnetel võitu saada ning võidakse endalegi ootamatult käituda. (Hellsten, 1994, lk 25-26)

1.1.2. Perekonnast eraldamise mõju lastele

Suurim areng lapse elus toimub varajases lapsepõlves ehk lapse esimesed viis eluaastat, kus lapsed on kõige haavatavamad ja tundlikumad. Sellel perioodil on oluline tähelepanu pöörata ka igale väiksemale aspektile. Varajases lapsepõlves tegemata ja õpetamata jäänud asju on hiljem keeruline tasa teha. Eriliselt tuleks tähelepanu pöörata lapse tervisele, toitumisele, psühhosotsiaalsetele vajadustele, keele arengule ja sotsiaalsetele suhetele. Olulisimana on välja toodud arengueesmärkide saavutamine. Pereliikmetega positiivsete ja sügavate suhete tekkimine, lapse sotsiaalsete- ja suhtlemisoskuste arendamine. Lapsed on erinevad ning nende arenguvõime on samuti erinev, areng liigub erineval kiirusel ja erineval tasemel, kuid olulisim on pereliikmete ja vanemate toetus ning suunamine sellel arenguhetkel. (Cooper, Masi & Vick, 2009)

Esimesed kolm eluaastat on kõige olulisemad ehk kõik see, mida laps sellel perioodil läbi elab ning kuidas lapse areng edasi kulgeb, on läbielatu suurimaks mõjutajaks edasises elus. Vanematel ja hooldajatel on nendel hetkedel suurim roll ja vastutus, et arenguetaap kulgeks õigesti. Vajalik on igapäevane ja järjepidev tegelemine lapsega. Lapse vajaduste, soovide ja emotsioonidega arvestamine. Oluline on läbida lapse elus iga arenguetaap, et areng saaks toimuda loomulikult teel ja ilma kõrvale põigetest. Need vead ja läbimata etapid jäävad lapsele eluks ajaks ning nende muutmine on väga keeruline. Iga lapse puhul tuleb muidugi lähtuda individuaalselt, lapsed on erinevad, nende areng ja arenguetaapid on erinevad, samuti on erinev kasvukeskkond. (Rahu & Otepalu, 2010, lk 29-36)

Lastekaitse seadusest tulenevalt on lapsele kõige loomulikumaks ja õigemaks kasvukeskkonnaks perekond. Lapse eest kannavad hoolt vanemad või isikud, kelle hooleks laps on seadusega määratud. Riik pakub lapse vanematele või lapse hooldajatele vajadusel toetuseid ja teenuseid, et lapsele parimat toimetulekut tagada. See toimub ainult sellisel juhul, kui lapsele ei suudeta pakkuda eluks vajalikke kasvutingimusi. Riik pakub omalt poolt lastetoetuseid, peretoetuseid, sotsiaaltoetuseid ja toimetuleku koolitusi. (Lastekaitse, 2016)

Igal lapsel peab olema õigus turvatundele ja normaalsele arengutingimustele ning heaolule. Lapse loomulikuks kasvukeskkonnaks on perekond. Lapse eest kannavad hoolt kas vanemad või isikud, kelle hoolde on laps seadusega antud. Riik toetab lastega eriti neid peresid, kes ei tule lapse kasvatamisega iseseisvalt toime erinevate toetustega. Sellistel hetkedel, kui lapse olukord peres ei toeta lapse arengut ning ei ole mingil põhjusel lapse jaoks turvaline elukeskkond, siis võib parimaks osutada lapse ajutiselt või alaliselt perekonnast eraldamine. Põhjuseks võib samuti olla lapse enda käitumine, kui laps seab ise ohtu oma tervise, elu või arengu. (Lastekaitse, 2016)

Lapse eraldamine perest ajutiselt või alaliselt võimalused: (Lastekaitse, 2016)

1. sotsiaaltalitus saab last aidata talle sobiva tugiperekonna või -isiku leidmisega, kes vabatahtlikkuse alusel püüab lahendada lapse probleeme, abistab ja toetab teda (tugiperekonna määramisel arvestatakse lapse soove ja tugiperekonna või tugiisiku sobivust);
2. ajutist abi ja tuge kuni olukorra normaliseerumiseni peres pakub turvakodu;
3. kohaliku omavalitsuse sotsiaaltalitus saab last abistada ka eestkostja või perekonna abistamise kaudu; asendushooldusele st kas kasuperesse või asenduskodusse (lastekodusse) paigutamisega;
4. pärast hoolduse lõppu aitab sotsiaaltalitus last järelhoolduse teel eluprobleemide lahendamisel.

Samuti on üks levinumaid perekonnast eraldamise põhjuseid lapse puue, millega vanemad ei oska, ei saa või ei taha toime tulla. Üks põhjuseid, mille pärast pered annavad oma puudega lapsed asutustesse on see, et vanemad ise arvavad, et nad ei suuda piisavalt laste eest hoolitseda. Põhjused võivad olla tingitud sotsiaalsetest väärtustest või uskumustest, puudulikud teadmised, puudulik majanduslik tugi, sealhulgas laste ajutine majutamine asutustesse või laste jaoks kohandatud teenused, info ja samuti nende vajalike toetuspunktide puudumine puudega lastele ja nende vanematele jääb vajaka. Samuti pole tingimusi, et võimaldada puudega lapsele sobivat elukeskkonda kodus. (The United Nations..., 2010)

On täheldatud, et asutusepõhine hooldus kasvab riikides, kus on majandusliku ülemineku perioodiga kaasnevate muutuste tõttu suurenenud tööpuudus, paljud

perekonnad ja kogukonnad purunevad, tekib palju üksikvanemaid ja toimub tööränne. Töörände tagajärjel paigutatakse nendes riikides lapsi asutustesse hooldusele. (Carter, 2005)

Ühelt või mõlemalt lapsevanemalt on kohtul õigus võtta vanematelt ära vanemlikud õigused, kui vanemad ei tule enda lapse eest hoolitsemisega toime. Näiteks kui vanemad on lapsele ohtlikud. Seejärel antakse laps üle eestkostetasutusele, kes otsustab lapse edasise heaolu ja käekäigu üle. (Lastekaitse, 2016)

Vanematest eraldamine on lapse arengule ja elule suurim löök, mis üldse saab olla. See võib mõjuda nii lapse psüühikale, kui ka füüsilisele tervisele halvasti. Lapse elus muutub kõik täielikult, ta ei saa aru, miks ta vanematelt ära võetakse või mille pärast peab ta elama näiteks asenduskodus koos teiste lastega. Lapse arenguks on olulised vanemate hoolitsus, armastus ja lähedus, kuid selle puudumisel muutub laps täielikult. Laste kiindumus bioloogilistesse vanematesse on nii suur, et nad süüdistavad tervet maailma toimunud muutustes, nägemata, et põhjuseks on nende enda vanemad ja perekond. (Aasmäe, 2014, lk 15-18)

Perest eraldatus või koguni pere kaotus, surm, vangistus, lahusus, kasuperre või asenduskodusse eemaldumine, on väga suur mõju lapse psühholoogilisele arengule ning võib mõjuda lapse kognitiivsele ja psüühilisele arengule. Kui laps saab sellistel keerulistel hetkedel kelleltki tuge, siis ei ole muutuste mõju suur, kuid kahjuks väga paljud lapsed ei ole saanud õigel ajal piisavalt abi ja toetust. Need lapsed jäävad psühholoogiliselt kinni sellesse vanusesse, kuhu nad algselt on kiindunud. (Hois, *n.d.*)

Lastele on iga uus muudatus suureks katsumuseks. Vanemate lahutamisel satuvad lapsed segadusse, sellistel hetkedel lapsed kardavad kaotada enda perekonda, sõpru, sugulasi, lemmikloomi, laste jaoks on kokku varisenud terve nende maailm. See kõik mõjub lapse emotsionaalsele ja füüsilisele arengule. Peale suuri muutusi tunnevad lapsed mõnda aega erinevaid tundeid nagu kurbus, süütunne, viha, ebakindlus, mure, häbi, hirm, kadedus, segadus jne. Tunded võivad sageli tuua endaga kaasa konflikte. Igasugune väiksemgi muutus on lastel raske läbi elada ja ümber harjuda, suurte muutuste alla kuulub perekonnast eraldamine, kus lastel ei ole enam vanemate poolset

toetust. Igas vanuses on oluline, et lastel oleks: stabiilsus ja turvatunne, ruumi enda tunnete välja elamiseks, teadmine vanemate armastuse ja hoolimise kohta, selge teabevahetus muudatuste osas, aeg mõista ja kohaneda uue olukorraga. (Unitingcare, *n.d.*)

Aastatepikkustest teadusuuringutest tuleb välja, et laste eraldamine perekonnast lapsepõlves suurendab mitmekordselt riski depressiooni, vaimse või füüsilise haiguse tekkimiseks hilisemas elus. Eelnevalt nimetatut võib avalduda teismelise- või varases täiskasvanueas. Tingimused (nt. alkoholism, vägivald, vaesus jne), mis on põhjustanud lapse eraldamise perekonnast ja kodust, mõjuvad väga kahjulikult lapse arengule. Sama kahjulikult võib mõjuda ka lapse eraldamine perekonnast. (Pärna, 2016, lk 56, vahendusel)

Laste heaolu on kõige olulisem, samuti on oluline arvestada lapse arvamuse ja soovidega, kuid mõnel juhul ei ole lapse seisukoht ja tema heaolu parim lahendus. Mõnel juhul on lapse huvides parimaks äärmuslikud lahendused, milleks on lapse vanematest eraldamine, asendushooldusele paigutamine, lapsendamine jne. (Aru & Paron, 2015) Kui perekond ei suuda oma funktsioone laste kasvatamisel täita, siis võtab selle rolli üle asenduskodu.

Turk (2011) on toonud välja, et asendushooldusteenusel viibivatel lastel esineb sageli emotsionaalsed, käitumuslikud, arengu- ja terviseprobleemid. Need probleemid peegeldavad keerulisi perest ja keskkonnast tulenenud tingimusi, mis on olnud ka põhjuseks asenduskoduteenusele määramisel. Probleemidel on suur mõju laste edasiseks iseseisvaks eluks.

Asenduskodus elavatel lastel esineb sagedamini tavaperedes elavatest lastest käitumishäireid. Selle põhjuseks peetakse lapse psüühilisi kannatusi ja lapsele lähedaste inimestega kontakti puudumist. Asenduskodus elavad lapsed on enda elus väga palju läbi elanud, nad on kogenud kaotust, kannatust, emotsionaalset ja füüsilist vägivalda. Need lapsed teavad, mida tähendab, kui nendest ei hoolita, kui vanemad ei ole huvitatud laste käekäigust. Oluline on siiski hoida sidet ja kontakti lapse bioloogiliste vanematega, kuna just nemad võivad paremini kaasa aidata lapse kohanemisel uues elukeskkonnas.

Olgu lapse vanemad millised tahes, on siiski tähtis jätta lapsele tunne, et bioloogilised vanemad hoolivad ja armastavad last. Sellistes olukordades on kaasa aitajaks asenduskodu personal, kasvatajad. (Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses, 2004)

Kuningas (2003) on tähendanud, et mida hiljem lapsed lastekodusse sattusid, seda raskem oli neid lapsi võõrutada halbadest harjumustest ning nende õppima motiveerimine osutus samuti keerulisemaks. Paljudel lastekodulastel esineb õpiraskusi ning seega vajavad nad koolis erilist tähelepanu ning õpetajate abi. Lastel tekib motivatsiooni puudus, kuna nad ei saa hakkama ning samuti jääb tähelepanust väheks. (viidatud Ratassepp, 2004, lk 50 vahendusel)

Lainoja (2015) on enda magistritöös välja toonud erinevate uurimuste põhjal, et asenduskodudest lapsendatud lapsed jõuavad enda arengu poolest kiiresti järele omaealistele lastele. (Lainoja, 2015, lk 20, vahendusel) Lainoja arvates ei pruugi lapse jaoks alati parimaks elukeskkonnaks olla bioloogilises perekonnas elamine. Mõnel juhul on lapse heaolu jaoks parim variant laps perekonnast eraldada, kuid seda siiski lühiajaliselt ning olukorra muutudes on oluline lapse paigutamine tagasi bioloogilise perekonna juurde. (Lainoja, 2015, lk 20)

Perekonnast eraldamine mõjutab suuresti lapse edasist elu ning arengut. Eriti ohtlikuks peetakse lapse esimesi eluaastaid, mis võivad tekitada püsivaid probleeme lapse arengus. Perekonnast eraldamine on viimane meede, mida kasutatakse ainult sellisel juhul, kui mitte midagi enam muud üle ei jää. Ametnikud ja spetsialistid proovivad omalt poolt teha kõike, et lapse heaolu eest seista ning teha võimalikult valutuid otsuseid ja muudatusi lapse elus. Seepärast on asenduskodu eesmärk ajutiselt pakkuda lapsele kodusarnast elukeskkonda, juhul kui perekonnast eraldamise põhjus ja tingimused on lahendatud, siis paigutatakse laps tagasi bioloogilisse perekonda.

1.2. Asenduskodud ja perekodud Eestis

1.2.1. Asenduskodude vorm Eestis

Sotsiaalhoolekande seaduse järgi on asenduskoduteenus lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, talle turvalise ja arenguks

soodsa elukeskkonna loomine ning lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täisealisena. (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015)

Eesti esimene lastekodu rajati aastal 1817, kuid põhiliseks lastekodude rajamise ajaks peetakse aastat 1920. Lapsi jagati vanuse järgi kodudesse ning paigutati pidevalt ühest kodust teise, lapse vanuse suurenedes. Kui algselt elas lastekodudes palju lapsi ühes koos, siis aastast 1987 hakati aru saama, et vajalik on luua väikseid lastekodusid. Sellest ajast sai alguse mõistmine, et lapsed saaksid elada ühes kodus kuni täisealiseks saamiseni ning õed ja vennad saaksid üheskoos elada. Lastekodud hakkasid lähenema perekesksusele ja lastepõhisele hooldusele. (Ratassepp, 2004, lk 12-13) Eestis võib hoolekandeasutuste deinstitutionaliseerimise alguseks pidada taasiseseisvumise aega ehk aastat 1991, mil hakati asutusepõhisel hooldusel olevate laste elukvaliteeti parandama. Selle tulemusena hakati vanu väikelastekodusid ja suuri maju ümber ehitama väiksemateks peremajadeks. Aastast 2007 hakati varasemaid lastekodusid nimetama asenduskodudeks. (Sotsiaalministeerium, 2014) Turk (2011) viitab Eesti Asenduskodu Töötajate Liidule, kes võtsid kasutusele lastekodu mõiste asemel perekodu mõiste. Kuna lastekodu mõiste all võis mõelda ka varjupaika, siis peeti lastekodu mõistet ebatäpseks. Praeguseks on lastekodude nimetus muutunud asenduskodudeks ning teenus on muutunud lastekesksemaks. Lastekeskse lähenemise kaudu mindi üle peremajade süsteemile. Eesmärgiks on muuta laste elukeskkond võimalikult peresarnaseks. (Sotsiaalministeerium, 2013) Vaatamata eelnevale eesmärgile, käivad arenduskodudes töötajad endiselt graafiku alusel tööl, mis omakorda vähendab eesmärgi poole püüdlemist ning peresarnasust. (Sotsiaalministeerium, 2014)

Asenduskodude reorganiseerimisega uuteks peremajadeks on põhieesmärgiks seatud perepõhise asendushoolduse arendamine. Peremajade rajamisega on sotsiaalhoolekande seadusest tulenevalt eesmärgiks seatud peremajades laste arvu järkjärguline vähenemine. Kui aastal 2010 võis peremajas elada kuni kümme last, siis alates aastast 2015 võib peremajas olla kuni kuus last. Üldiselt liiguvad asenduskodud seadusega kehtestatud normide suunas ning vähendavad laste arvu ühes peres. Praegusel hetkel ei ole tegelikult omavahel kooskõlas see, et uute peremajade ehitamisel on antud tegevusluba kuni kaheksale lapsele teenuse pakkumiseks, kuid sotsiaalhoolekande

seadusest tulenevalt ei tohiks praeguseks ajaks üle kuue lapse teenusel viibida. Seadused on muutunud, kuid tegevusluba on jäänud samaks. (Sotsiaalministeerium, 2013)

Asenduskodu on lapsele võimalikult peresarnase, turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna pakkumine ning lapse ettevalmistamine edasises elus hakkama saamiseks. (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015) Oluline on laste põhivajaduste rahuldamine, turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine, lapse ette valmistamine edasises iseseisvas elus toime tulemiseks. Asenduskodude ülesandeks on eelnevalt nimetatud eesmärgi täita, et võimaldada lastele võimalikult parimat elukeskkonda. (Asenduskodu, 2013) Asenduskodus elavatel lastel on erinevaid põhjuseid, miks nad on sellisesse keskkonda sattunud. Sotsiaalhoolekande Seaduse §119 järgi on põhjusteks näiteks see, et lapse vanem on surnud, teadmata kadunud või tagaotsitavaks kuulutatud, lapsele on määratud kohtumääruse alusel eestkostja, lapse vanema hooldusõigus on peatatud, piiratud või täielikult ära võetud, lapse eraldamine vanematest kohtulahendi alusel, lapse vanem viibib eelvangistuses või vangistuses. Lapsed võivad asenduskodus elada kuni 18-nda eluaastani või selle hetkeni, kui laps on enda õpingud lõpetanud. Peale asenduskodu muutub laste jaoks kõik ning nad astuvad iseseisvasse ellu. Võib tekkida ka selliseid olukordi, kus laps enne täisealiseks saamist lapsendatakse perre. Sellisel juhul ei ole lapsel enam kohustust kodust lahkumiseks, vaid see jääb juba uue perekonna otsustada. (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015)

Eestis on asenduskodudes elavate laste arv suur. 2015 aasta seisuga on neid lapsi üle tuhande. (Statistikaamet, 2015) Väga paljud neist lastest vajavad pidevat hoolt ja terapeutilist tuge. Riik on seadnud eesmärgiks võimaldada asenduskodu lastele võimalikult peresarnast elukeskkonda. Selle tõttu on uute perekodude süsteemiga tulnud asenduskodudele suuremad nõudmised, näiteks perepõhine hooldusmudel. Eestis on ehitatud juba 11 asenduskodus uued peremajad. Lapsed on saanud endale uued ja ilusad majad, mis peaks muutma laste elu kodusemaks. SA Tartu Ülikooli Kliinikumi ekstegevjuht Sandra Liiv on öelnud järgmist: „Vanemliku hoolitsuseta lapsed, olgu neil kui tahes kenad asenduskodud, on seesmiselt katki ning nende psüühilistest ja füüsilistest läbielamistest tulenev mängib edasises toimetulekus suurt rolli. Läbielatu on

jätnud nende hinge palju valusaid mälestusi, kogemusi, vastuseta küsimusi, tihti ka süütunnet. Seetõttu tuleb katkiste hingede parandamisega põhjalikult tegelda. Asenduskoduteenus peab hõlmama ka professionaalselt läbi mõeldud terapeutilist abi“. (Naeratus väikese..., 2015)

Asenduskoduteenuse paremaks muutmise juures tuleb välja, et liigset tähelepanu on pööratud majade ümberkujundamisele ja kaasaegsemaks muutmisele, kuid tähelepanu alt on välja jäänud teenuse muutmine ja ümberkorraldamine. (Sotsiaalministeerium, 2014) Ingrid Kask (viidatud Salla, 2016, lk 16 vahendusel) on öelnud enda magistritöös, et ainuüksi peremajade ehitamine ja ümberkorraldamine ei muuda teenust peresarnasemaks. Kase arvates tuleb teha muudatusi ka töökorralduses, teenuse sisu arendamises ja suhete arendamises, et teenus oleks peresarnasem. (viidatud Salla, 2016, lk 16 vahendusel)

Asendushoolduselt ellu astuvate noorte uuringus on välja toodud, et lastele eluks vajalike oskuste õpetamist segab ja reguleerib Tervisekaitseinspektorat, mis keelab alla 18-aastastel lastel valgusteid puhastada, aknaid pesta ja tualettruumi puhastada. Uuring näitab, et 62% lastest ei ole kunagi ahju kütnud ning üle poolte lastest vahetanud elektrikirni ega pluusile nõopi ette õmmelnud. Iseseisvasse ellu astuvate noorte jaoks on eelnevad oskused tegelikult väga olulise tähtsusega. Samuti tuleb uuringust välja, et lastel on probleeme konfliktide ja probleemide lahendamisega. Analüüsid ja uuringud kinnitavad, et tavaperes elavate noortega võrreldes on asenduskodus elavad noored halvemas seisus ning hilisemas elus vähem edukad. (Osila, Turk, Piirits, Biin, Anniste & Masso, 2016, lk 42-44)

Asenduskoduteenusel viibivate laste arv on püsivalt vähenenud aastatel 2006-2012, mis võib tingitud olla ka laste koguarvu vähenemisest rahvastikus. Asenduskodus elavate laste arv on siiski liiga suur. Näiteks 2012. aastal viibis asenduskoduteenusel 1096 last. Samuti on pigem suurenenud asenduskodu laste hulgas puudega laste osakaal, näiteks oli aastal 2012 asenduskodudes 437 puudega last. Aastatel 2006-2012 on igal aastal asenduskodusse paigutatud üle 200 lapse. Eelnevalt nimetatud arvust on umbes veerand neid lapsi, kes paigutati bioloogilisest perest asenduskodudesse, ülejäänud lapsed on paigutatud ühelt teenuselt teisele teenusele. Näiteks seoses suurtelt asenduskodudelt

üleminekuga perekodude süsteemile. Üldist põhimõtet silmas pidades, et lapsi ei tohiks korduvalt paigutada ühest kohast teise, on oluline teada, kas ja kuidas on asenduskoduteenused kooskõlas laste huvide ja vajadustega ning kuidas oleks võimalik asenduskoduteenusele sattumist üldse vältida. (Sotsiaalministeerium, 2013)

Eestis oli 2014 aastal 35 asenduskodu teenuse osutajat. Asenduskoduteenust pakutakse Eestis kõigis maakondades. Alati ei pruugi laps saada enda maakonna asenduskodusse, kuna maakonnad pakuvad teenuseid erinevas mahus. Suuremates maakondades on võimalusi ja kohti rohkem, kui väiksemates. Asenduskodudesse paigutati 2013 aastal 162 last ja noort. Perekondadesse hooldamisele suunati 80 last ja eestkostja perekondadesse 229 last. Nende arvude hulka kuuluvad ka need lapsed, kes paigutati näiteks asenduskodust hooldusperre või paigutati laps ühest asenduskodust teise asenduskodusse. Fakt on see, et lapsi on perest eraldatud ja asendushooldusele paigutatud viimase kümnendi jooksul tunduvalt vähem. Perekonnas hooldatavad lapsed on tervemad ning puudega ja erivajadustega lapsed on paigutatud järjest rohkem asenduskodudesse. Väga suur protsent asenduskodus elavatest lastest on psüühikahäirega. Tegelikult on mõeldud asendushoolduse teenuse all seda, et laps viibib asutuses ajutiselt, kuid Eestis toimiv süsteem tõestab seda, et lapsed viibivad asenduskodus nii kaua kui võimalik. Põhjuseks on see, et pered ei soovi, ei saa või ei taha võtta asenduskodu lapsi enda perre. Suur osa lastest vajab erihooldust, mida peredel pole võimalust pakkuda. (Sotsiaalministeerium, 2014)

1.2.2. Asenduskodude reorganiseerimine perekodudeks ja selle sarnasus traditsioonilise peremudeliga

Perekodude süsteemile ja peremajadele minnakse üle eesmärgiga lastele võimalikult koduse elukeskkonna ja elamistingimuste pakkumine. Uute peremajade asukoha valikul arvestatakse väga palju sellega, et kõik avalikud teenused oleksid lastele lihtsamini kättesaadavad ning elukohale lähemal. Vaatamata sellele, et asenduskodud muutuvad aina lapsekesksemaks ja peresarnasemaks on oluline esmajärjekorras siiski propageerida lapse kasvamist bioloogilises perekonnas. (Sotsiaalministeerium, viidatud Saar, 2011, lk 28 vahendusel)

Eestis oli 2014. aasta seisuga 35 asenduskoduteenuse osutajat (Sotsiaalministeerium, 2014). Eesti Riigi Infosüsteemi Ameti kodulehe (https://www.eesti.ee/est/kontaktid/hoolekanne_1/lastekodud) andmetel on 2016. aasta seisuga Eestis 29 asenduskodu. Sotsiaalministeeriumi andmetel ligi pooled asenduskodus elavad lapsed saavad perekodu teenust ning alates 2015. aasta peaksid kõik ümberkorraldused olema tehtud. (Sotsiaalministeerium, 2014) Andmed, kui palju asenduskodusid on käesoleval ajal perekodude süsteemile üle läinud, puuduvad.

1.2.2.1. Üleminek perekodudele

ÜRO laste asendushoolduse juhistest tulenevalt on tehtud Eestis asenduskodude süsteemilt üleminek perekodude süsteemile. Varasemalt kujutasid asenduskodud endast suuri hooldusasutusi, kus pakuti teenust ja hooldust väga suurele hulgale lastele ühes majas. Uuele perekodude süsteemile üleminek muudab laste elukeskkonda peresarnasemaks, kodusemaks ja inimväärsemaks. Uut süsteemi arendatakse ning otsitakse parimaid võimalusi ja alternatiive vana süsteemi väljavahetamiseks. (Matela, 2015, lk 15)

Mitmed nõukogudeaegsed lastekodud suleti ning mindi üle perekodude vormile. Perekodude vormiga on kaasa tulnud uued eesmärgid, näiteks võetakse last kui üksikindiviidi, arvestatakse tema eripära ja vajadusi. Aastal 1991 alustati perevormile üleminekuga. Suured hooned ehitati ümber väikesteks perekodudeks. Ühes perekodus elas koos vähem lapsi, kui varem ning õed ja vennad said hakata koos elama. Erineva soo ja vanusega lapsed hakkasid ühes majas koos elama. Lapsed hakkasid elama ühe või kahe kaupa tubades. Iga peremaja sai oma köögi, elutoa ja lastetoad. Füüsiliselt muutus kõik. Muutuste eesmärgiks oli arvestada laste individuaalsete vajadustega, muuta elukeskkonda kodusemaks ja pakkuda lastele kuuluvustunnet. Hakati kontakti looma ja otsima laste bioloogiliste peredega, mida varasemalt välditi. (Sindi, 2012, lk 53-58) Eestis alustati perekodude vormile üleminekut aastal 2004. (Matela, 2015, lk 4)

Uued peremajad on ehitatud väga ilusad. Mõnedele küsimustele siiski veel vastus puudub näiteks: kuidas on uus perekodu ja peresüsteem kooskõlas laste õigustega või mis moodi aitab uus süsteem lastel edasises elus paremini toime tulla. (Sindi, 2012, lk

54) Peamiseks perekodu kirjeldavaks sõnaks on perekesksus, mis pakub võimalikult peresarnast elukeskkonda lastele. Varasemas asenduskodus ei olnud lastel võimalik näiteks ise toitu valmistada, mis tegelikult on suureks abiks lapse edasiseks iseseisvaks eluks. Puudujääk on laste isemajandamises, raha planeerimise võimaluses, usaldusest ja oskustest luua püsisuhet. Olenevalt piirkonnast, pakutakse erinevaid teenuseid, et toetada last edasises elus, kuid seda oleks õige teha juba perekodus viibides. (Lasteombudsman, 2013)

Perekodud näevad välja nagu päris kodud, mitte nagu organisatsioonid. Füüsilist keskkonda võib võrrelda tavalise koduga, kuna ühes peremajas on olemas kõik, mis ühes tavalises kodus olema peaks ning isegi rohkem veel. Perekodus arendatakse hoolivaid ja siiraid inimsuhteid, mis muudab asutuse põhise hoolduse peresarnasemaks ja kodusemaks. (Sindi, 2012, lk 53-58)

Uuele süsteemile üleminekuga on rangemaks ja konkreetsemaks läinud teatud nõuded, mis olid olemas ka varasemas asenduskodus, kuid praeguses perekodus jälgitakse süsteemi toimimist rohkem. Lapsi kaasatakse rohkem teda puudutavatesse küsimustesse ning tegevustesse. Eestkostjate ülesandeks on lastega rohkem suhelda, tagada neile võimalikult parim elukeskkond. Proovitakse vältida nii kasvatajate voolavust, kui ka laste pidevat ümberpaigutamist ühest majast teise või koguni vahetust erinevate perekodude vahel. Kontrollitakse laste ja kasvatajate suhtarvu, et ühe kasvataja kohta ei oleks liiga palju lapsi. Ühest bioloogilisest perekonnast pärit lastel (õed/vennad) on õigus elada ühes ja samas perekodu majas. Mõjuval põhjusel ja ainult laste heaolust lähtudes võib paigutada lapsed erinevatesse majadesse või koguni teise kodusse. Propageeritakse, et bioloogilised õed/vennad saaksid elada koos või nende omavahelised suhted ja kontakt on säilinud, millele aitab kaasa nii perekodu kui ka lapse eestkostjaks olev linn/vald. Samamoodi on oluline hoida kontakti bioloogiliste vanematega, Lapse õiguste konventsioonist tulenevalt on vanematel õigus lastega suhelda ja perekodud ei saa seda keelata. Kokkuvõtvalt arvestatakse rohkem laste vajaduste ja heaoluga ning lähenetakse teenusele kliendikesksemlt. (Lasteombudsman, 2013)

1.2.2.2. Igapäevane töö- ja elukorraldus perekodudes

Uued perekodud peaksid olema kodu- ja peresarnasemad ning lastekesksemad. Eesmärgiks on arvestada individuaalselt lapse vajadustega. Lastele võimalikult sobiva ja parima elukeskkonna pakkumine. Kuna asenduskodu lapsed elavad eraldi enda bioloogilistest vanematest ning nad ei saa elada enda päris kodus, siis tuleb asenduskodu teenus laste jaoks muuta elamis- ja usaldusväärseks. Riigi poolt on seadusega kehtestatud asutustele mitmeid nõudeid, kuid peamistena on välja toodud perepõhise hooldusmudeli kasutamine ja nõuded kasvatajate ning laste suhtarvule perekodus. (Lasteombudsman, 2013)

Perekodu ülesehitus on loodud võimalikult peresarnane ja kodune keskkond lastele. Lapsed elavad väikestes peremajades, kus on lastel olemas enda toad (1-3 last ühes toas), elutuba, köök, olmeruumid. Perekodu süsteemi abil on loodud perekonnad, kus bioloogilised õed ja vennad saavad koos elada. Lastel on võimalus osa saada majapidamisülesannetest näiteks koristamine ja söögi valmistamine. Igal ööpäeval on tööl üks kasvataja. Lastel on olemas perevanem ja usalduskasvataja, kelle poole mure korral pöörduda. (Eesti Asenduskodu..., *n.d.*) Kuningas (2003) on oma uurimistöös leidnud, et perekodudes on tänapäeval olemas uus tehnika näiteks pesumasin ja nõudepesumasin. Laste eest tehakse perekodus väga palju asju ära, mis tegelikult oleksid laste edasiseks eluks vajalikud oskused. Näiteks ei pea lapsed nõudepesumasina olemasolul käsitsi nõusid pesema. Söögi teeb enamasti kasvataja valmis, üldkasutatavad toad koristab samuti kasvataja ning kui lapsed ise huvi üles ei näita, siis ei ole neil kohustust koduseid ülesandeid teha. Lapsed sõltuvad väga palju kasvatajatest ning seepärast võib laste iseseisvas elus tekkida raskusi enda elu, majandamise ja igapäevaoskustega. (viidatud Ratassepp, 2004, lk 11 vahendusel) Kasvatajal on perekodus pereema roll, kes teeb süüa, hoiab maja korras, ootab lapsi koju ning abistab lapsi kodutöodes. (Saar, 2011, lk 26)

Perekodus peab ööpäevaringselt korraga tööl olema vähemalt üks kasvataja. Kui perekodus on üle poolte lastest alla kolme eluaasta, siis peab kasvatajaid olema rohkem tööl. (Eesti Asenduskodu..., *n.d.*) Kasvatajad töötavad vahetustega ning see on üks põhjuseid, mis mõjub perekodus elavatele lastele halvasti. Kasvatajatel ei jää lastega

individuaalselt tegelemiseks aega, samuti on lastel liiga palju erinevaid inimesi, kellega suhteid hoida ja luua. (Sotsiaalministeerium, 2014) Perekodu kasvatajate töö on väga mitmekülgne, kasvatajal peavad olema oskused, kuidas lastega käituda ning kuidas lapsi kasvatada. Kasvataja peab ühel ajal olema nii sotsiaaltöötaja, õpetaja, psühholoog, hooldaja, majapidaja ja pereema. Kasvataja on nagu üksikema, kes peab üksinda kõikide pere ülesannetega hakkama saama. Mõnel perekodul on väga vedanud, kuna nendel on kasvatajaks meesterahvas, kes esindab lastele isa eeskujut. (Tomberg, 2003, lk 7-9)

1.2.2.3. Peamised probleemid perekodudes

Isamudeli olemasolu on väga tähtis eriti just poisslaste puhul. Isa eeskujut puudumise tõttu on lastel vähem võimalus omandada ja arendada sotsiaalseid oskusi. Isa ja lapse emotsionaalne side avaldab positiivset mõju lapse emotsionaalsele ja füüsilisele arengule. Perekodudes on meessoost kasvataja pigem haruldane ning domineerivaks on üksikvanema ehk üksikema peremudel. (Valma, 2012, lk 21) Alaealiste lastega peresid, kus lapsed kasvavad koos ühe vanemaga, nimetatakse ühe vanemaga perekaks. Enamasti on üksikvanemaks ema, harvematel juhtudel võib üksikvanemaks olla ka isa. (Sinisaar & Tammpuu, 2009, lk 3)

Eeldatakse, et asutusepõhise hoolduse kahjulikud mõjud on seotud asutuse füüsilise keskkonnaga ja materiaalsete tingimustega. Reaalsuses on mõjutajateks pigem asutustes valitsevad inimsuhted ning asutuse töökorraldus. Asutustes töötavad üldiselt vahetustega kasvatajad, kelle suhtarv teenusel viibivate laste kohta ei pruugi tihti peale olla piisav. Kasvatajad ei jõua kõigi lastega vajalikul määral suhelda ja tegeleda, rääkimata individuaalsest tähelepanu pööramisest. Kasvatajad näevad enda rolli pigem füüsilise, mitte emotsionaalse hoole pakkujana. Asutusepõhist hooldust iseloomustab asutusepõhine kultuur ja asutuse sisemus. Sellepärast ei ole oluline, kui suur asutus on või kuidas asutust füüsiliselt muudetakse, vaid oluline on muuta asutuse kultuuri. (Common European Guidelines... 2012) Lastekodu töötajad toovad välja, et kuna lastekodu on ja jääb eelkõige asutuseks, siis see ei saagi olla lastele koduks. Kasvatajad peavad enda ja laste suhteid töösuheteks, kuigi kasvatajad püüavad pakkuda lastele hoolimist, lähedust ja tähelepanu. Lastesõnul on perekodu süsteem muutnud elamist

kodusemaks ja on võimaldanud igapäevaeluks head tingimused, kuid päris koduks on seda siiski raske nimetada (Kask, 2006, lk 31-32)

Perekodu lapsed, kes veel ei käi koolis, viibivad ööpäevaringselt ühes ja samas kohas. Tavaperes elavad lapsed tuuakse õhtul peale lasteaeda koju ning nemad saavad olla erinevas keskkonnas, kuid perekodu lastel sellist võimalust ei ole. Perekodu lapsed peavad igapäevaselt nägema vaeva, et võita täiskasvanute tähelepanu. Lastele on kurnav olla igapäevaselt ühes ja samas olukorras. (viidatud Helimets, 2013, lk 12 vahendusel)

Ükski õigusakt ei suuda garanteerida lastele õnnelikku lapsepõlve ega muuda asutust koduks ning kasvatajat lapsevanemaks. Riik kohustub pakkuma võimalikult heal tasemel asutusepõhist hooldust lastele. Asutuses elavaid lapsi on samamoodi riik kohustatud kohtlema sama võrdväärselt nagu tavaperes elavaid lapsi. Kõige hinnatum lastekodus on hea inimene. (Tomberg, 2003, lk 7-9)

2. ELVA VÄIKELASTEKODU LASTE ARVAMUS ASUTUSE REORGANISEERIMISE KOHTA

2.1. Elva Perekodu

Uuritava asutuse ametlik nimi on SA Elva Perekodu, mis asub Elva linnas. Sihtasutuse põhieesmärgiks on sotsiaalhoolekande teenuste osutamine ning sellealane arendustegevus Elva linnas, sealhulgas orbudele ja vanemliku hoolitsuseta jäänud lastele nende põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, neile turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine ning laste ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täiskasvanuna. (SA Elva Perekodu arengukava..., 2013, lk 2-4)

Algselt elasid lapsed Elva Väikelastekodus, kuid neli aastat tagasi ehk aastal 2013, mindi üle perekodude süsteemile. Väikelastekodus elasid lapsed vanuse järgi rühmades. Lapsed elasid ühes majas ning neil ei olnud enda tuba vaid magati üheskoos, ühes toas ehk magalas. Söögi tegid kokad, koristasid koristajad, töömehed tegid ehitustöid ja välitöid ning kasvatajad tegelesid lastega. Nüüdseks on süsteem muutunud ning uues peremajas on lastel võimalus tegevustes ise osaleda. Elva Väikelastekodus elas 37 last, uues Elva Perekodus elab 35 last, kellest 30 olid teenusel reorganiseerimise perioodi. Eelnev info pärineb vestlusest Elva Perekodu sotsiaaltöötajaga (M. Põldoja, suuline vestlus, 13.04.2016).

Elva Perekodu pakub asenduskoduteenust vanemliku hoolitsuseta lastele. Samuti pakub perekodu rehabilitatsiooniteenust puudega lastele, lapsehoiuteenust ja eralasteaia teenust. Elva Perekodu pakub asenduskoduteenust neljas peremajas, millega on tagatud lastele arengut toetav ja mugav olmekeskkond. Lapsed on tubades ühe- ja kahekaupa ning bioloogilised õed-vennad saavad kasvada koos ühes majas. Iga peremaja moodustab väikese pere, milles igal ühel on oma roll ja kohustused ning ka traditsioonid nagu tavaperedeski. Perekodu eesmärk on võimaldada lastele võimalikult peresarnast kasvukeskkonda, mis toetab lapse kasvamist iseseisvaks ja toimetulevaks täiskasvanuks. Alates 1.jaanuar 2016 loodi ühest peremajast noortemaja, kuhu asusid elama igast

majast kõige vanemad lapsed. Eesmärgiga võimaldada vanematel lastel võimalikult iseseisvalt toime tulla ning harjutada varakult peatset astumist iseseisvasse ellu. Info pärineb SA Elva Perekodu kodulehelt (<http://www.perekodu.elva.ee>).

SA Elva Perekodu kodulehe (<http://www.perekodu.elva.ee>) andmete kohaselt on hetkel asenduskoduteenusel lapsed vanuses 1-18, valdavalt kooliealised lapsed, kuid osad käivad ka lasteaias. Enamasti elavad perekodus erivajadustega lapsed. Peamiselt on tegu meelepuudega, kerge vaimse alaarengu või käitumishäirega. Hetkel füüsilise puudega lapsi ei ole. Aastaringselt teevad lapsed õppetööd erinevates õppeasutustes ja pisemad käivad koolieelses lasteasutuses. Peale kooli on igal lapsel vähemalt üks huviala, suvel käivad lapsed laagrites ja malevates.

Vesteldes Elva Perekodu juhatajaga (G. Kiipli Hiir, suuline vestlus, 13.04.2016) võib selgelt välja tuua, et peamiseks põhjuseks, miks need lapsed ei ela enda bioloogilise perekonna juures on vanemate sõltuvusprobleemid. Üksikud juhud on need, kus lapse vanematega on midagi juhtunud ning samuti ei ole neil lähedasi, kes oleksid võimelised lapse eest hoolitsema. Perekodu pakub sellistel hetkedel lastele kodu, toetust ja hoolimist, et aidata lastel võimalikult hästi ja iseseisvalt astuda edasisse ellu.

Igal lapsel on õigus elada võimalikult koduses ja peresarnases keskkonnas, seepärast on tehtud muudatused ka asenduskoduteenusel. Lastekodude üleminek perekodude süsteemile eesmärgiks on muuta asenduskoduteenus peresarnasemaks. Ühes peres elab kuus last ja kasvataja. Lapsed on erinevas vanuses ja bioloogilised õed-vennad on üldjuhul ühes majas koos. Kasvatajal on peremajas pereema roll, kelle ülesandeks on süüa teha, koristada, lapsi õpetada jne. Võimalusel kaasab kasvataja lapsed majapidamistegevustesse, et lastele õpetada ja näidata võimalikult palju asju, kuidas iseseisvas elus toime tulla. Andmed pärinevad SA Elva Perekodu kodulehelt (<http://www.perekodu.elva.ee>).

Matela on oma uurimistöös välja toonud, et kasvatajad küll ütlevad, et vanas majas ehk väikelastekodus oli neil laste jaoks rohkem aega, kuid lapsed ei näinud elukorralduses peresarnasust. Töötajate sõnul on peremaja vorm lastele parem, kuna lapsi on ühes majas vähem ning nüüd on neil peresarnasemad tingimused. (Matela, 2015, lk 27)

Räisa on enda lõputöös öelnud, et Elva Väikelastekodus on kasvatajate voolavus suur, nad ei ole motiveeritud ega vastupidavad sellise vaimselt raske töö tegemiseks. Töötajad on avaldanud soovi end täiendada, et osata lastega õigesti ümber käia. Laste arengule on oluline igapäevane tegelemine, pidev kuulamine, motiveerimine, julgustamine, hoolimine ja palju muud. (Räisa, 2011) Lastekodud püüavad pakkuda lastele võimalikult parimat elukeskkonda võimalikult parimal viisil. Võimalus olla omaette ja mõelda enda mõtteid on praeguses perekodus võimalik, mis varasemas lastekodu süsteemis ei tulnud kõne alla. Lapsed elasid mitmekesi ühes toas, kuid praegu elatakse üksi või kahekesi ühes toas, Elva Perekodu sotsiaaltöötaja (M. Põldoja, suuline vestlus, 13.04.2016) sõnul võimaldab see lastel tunda ennast iseseisvamana.

Vooglaid on arutlenud selle üle, et hea kasvataja saab olla ainult see, kes siiralt armastab ning hoiab lapsi. Sellisel juhul võiks kasvataja olla lastele isegi ema või isa eest. Hea kasvataja on laste suhtes nõudlik, kuid hooliv. Ideaalis võiksid kasvataja ja lapse suhted ka siis säilida, kui laps on läinud juba iseseisvasse ellu, et lapsel oleks kuhugi enda murega pöörduda või võimalus nõu küsida. Tegelikkuses ei ole see nii ja iseseisvasse ellu astunud lapsed peavad hakkama iseseisvalt hakkama saama ning enda probleemidega ise toime tulema. (viidatud Ratassepp, 2004, lk 9 vahendusel)

2.2. Uurimuse probleem, eesmärk ja uurimisküsimused

Antud lõputöö puhul on uurimisprobleemiks laste rahulolematuse eluga perekodus, kuidas ja kas on üleminekuga kaasnevad muutused asenduskodudelt perekodudele mõjutanud laste elu.

Lõputöö eesmärgiks on mõista ja teada saada, mida perekodus elavad lapsed arvavad asenduskodude üleminekust perekodude süsteemile ning kuidas on üleminek laste elu ja arengut mõjutanud. Laste arvamuse, kogemuste ja emotsioonide põhjal saab edasistes plaanides ennetada reorganiseerimisega seonduvalt tekkivaid probleeme ja muuta teenust kliendikeskseks.

Lõputöös on sõnastatud järgmised uurimisküsimused:

- Kui palju uuriti eelnevalt laste arvamusi seoses asutuse reorganiseerimisega?

- Milliseid muutusi asenduskodus elavad lapsed toovad välja seoses üleminekuga perekodudele?
- Millised on asenduskodus elavate laste positiivsed ja negatiivsed hoiakud ümberkorralduste osas?
- Missugused on laste ettepanekud ja mõtted perekodu kodusemaks muutmise osas?

Elva Perekodus on lapsed teenusel vanuses 1-18. Neli aastat tagasi läks Elva Väikelastekodu üle peremajade süsteemile. Varasemalt väikelastekodus elanud lapsed elavad juba mõnda aega peremajades ning asenduskodus toimunud muutused on paljudel lastel veel mees. See oleneb sageli ka vanusest, praeguseks alla kaheksa aastased lapsed ei pruugi väikelastekodu ajast suurt midagi mäletada. Vastuse sellele, kas lapsed mäletavad väikelastekodu aega hästi, saab uuringu kaudu, ankeetküsitluse ja ekspertintervjuude põhjal.

2.3. Uurimismetoodika ja valim

Käesolevas töös esitatud uurimisküsimustele vastuste saamiseks kasutatakse nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit ehk kombineeritud meetodit. Andmekogumise meetodina kasutatakse ankeetküsitlust ja poolstruktureeritud intervjuud. Andmete kogumiseks koostatakse ankeetküsitlus asenduskodu lastele, lisaks ankeetküsitlusele viiakse läbi poolstruktureeritud intervjuu kolme lapsega. Ankeetküsitlus tehakse lastele võimalikult lihtsasti arusaadavaks, piltide ja emotsioonide abil. Eesmärgiks on teada saada, kuidas on mõjunud lastele asenduskodu süsteemilt üleminek perekodu süsteemile.

Analüüsimeetodina kasutatakse deduktiivse ja induktiivse lähenemise kombineerimist. Deduktiivse lähenemisviisi kaudu toetub lõputöö autor teooriale ja induktiivne lähenemisviis võimaldab näha asju uue nurga alt ning aitab täiendada teooriat (Kalmus & Masso & Linno, 2015). Uuringutulemusi ja andmeid analüüsitakse ning võrreldakse teooriast lähtuvalt. Seejärel tuuakse välja laste vastused ja arvamus analüüsi teel. Uuring viiakse läbi ühes asutuses, milleks on SA Elva Perekodu. Ankeetküsitluse ja poolstruktureeritud intervjuu küsimused erinevad üksteisest selle poolest, et ankeetküsitlus on väga lihtsalt ja konkreetsete küsimustega koostatud, et väikestel lastel

oleks lihtne küsimust mõista. Ankeedil on valikvastused, mis on laste jaoks arusaadavas keeles ehk emotsioonipiltidega.

Ankeetküsitlus annab hea ülevaate laste seisukohast ja arvamusest. Ankeedi kaudu saab lõputöö autor teada konkreetseid ja arvulisi vastuseid. Laste ankeetküsitluse puhul tuleb küsimused esitada võimalikult lihtsad ja lastele selgesti arusaadavad. Pildid annavad lastele hea ülevaate, millest täpselt jutt käib. Valikvastustega küsimustele on lastel lihtsam ja mugavam vastata. Ankeetküsitlust alustatakse alati demograafiliste küsimustega näiteks sugu ja vanus. Seejärel esitatakse teemakohaseid küsimusi, mis võivad olla valikvastustega või siis avatud küsimused. Ankeetküsitlus peab olema huvitav, arusaadav, lihtne ja kindlasti ei tohi küsimustik olla pikk, sest vastasel juhul kaob lapsel huvi küsimustele vastata. (Õunapuu, 2014) Laste käest küsis lõputöö autor lihtsaid küsimusi, et vastamine oleks kergem ja lastele arusaadavam. Ankeetküsitlust lõputöö autor täidab koos lastega.

Intervjuuna kasutatakse poolstruktureeritud intervjuud, kus varasemalt koostatud intervjuu kava on ette antud, kuid intervjuude käigus võivad küsimused ja nende järjekord muutuda. Vajadusel küsitakse lisaks juurde täiendavaid küsimusi. Poolstruktureeritud intervjuu viiakse läbi kolme perekodus elava lapsega. Perekodu lastega viiakse läbi individuaalintervjuud, et lapsed ei mõjutaks üksteise arvamust. Individuaalintervjuu kasuks otsustas lõputöö autor seepärast, et kui lapsed viibivad grupis ning nendelt hakatakse küsimusi esitama, siis julgemad ja vanemad lapsed võtavad sõna ning nooremad ja häbelikumad ütlevad nende järgi. Selleks, et laste arvamus ei oleks mingil moel mõjutatud ja lapsed julgeks oma arvamust teiste laste juuresolekul öelda, siis selleks on valitud individuaalvestlus.

Intervjuude läbiviimine ei tähenda ainult seda, et intervjuerija ja intervjueeritav saavad kokku ning toimub vestlus. Intervjuerimine vajab põhjalikku ettevalmistust ja oskust toime tulla. Intervjuerijal on vajalik eelnevalt välja mõelda küsitluse eesmärk ja seejärel küsimused. Küsimused peaksid olema intervjueeritavale lihtsasti arusaadavad. Samuti peab mõtlema sellele, et milliseid vastuseid kuulda tahetakse ning sellest olenevalt tuleb esitada õigeid küsimusi. „Kas“ küsimused näiteks annavad kindlaid ja ühesõnalisi vastuseid ning vestlus ei pruugi edasi areneda. Laste intervjuerimise puhul

on alati keeruline, sest lastega tuleb eelnevalt jutu peale saada ning intervjuud tuleb läbi viia huvitavalt ja isegi mänguliselt, et lapse huvi ei kaoks. Intervjueeritav peab olema osav, et võita lapse tähelepanu ja usaldust. Intervjueerija ülesanne on sõbralikult ja oskuslikult suhelda lapsega. Oluline on terve intervjuu ajal olla vestluses aktiivne, kuulata hoolega, peegeldada ja küsida täpsustavaid küsimusi. Intervjuu alguses tuleb intervjueeritavale ennast tutvustada ning tutvustada ka intervjuu ja enda tegevuse eesmärki. Intervjuu lõpus tuleb vestlus ilusti kokku võtta ning tänada intervjueeritavat vajaliku info ja abi eest. Näiteks öelda, et intervjueeritav andis väga suure panuse antud lõputöö valmimiseks. (Virkus, 2016)

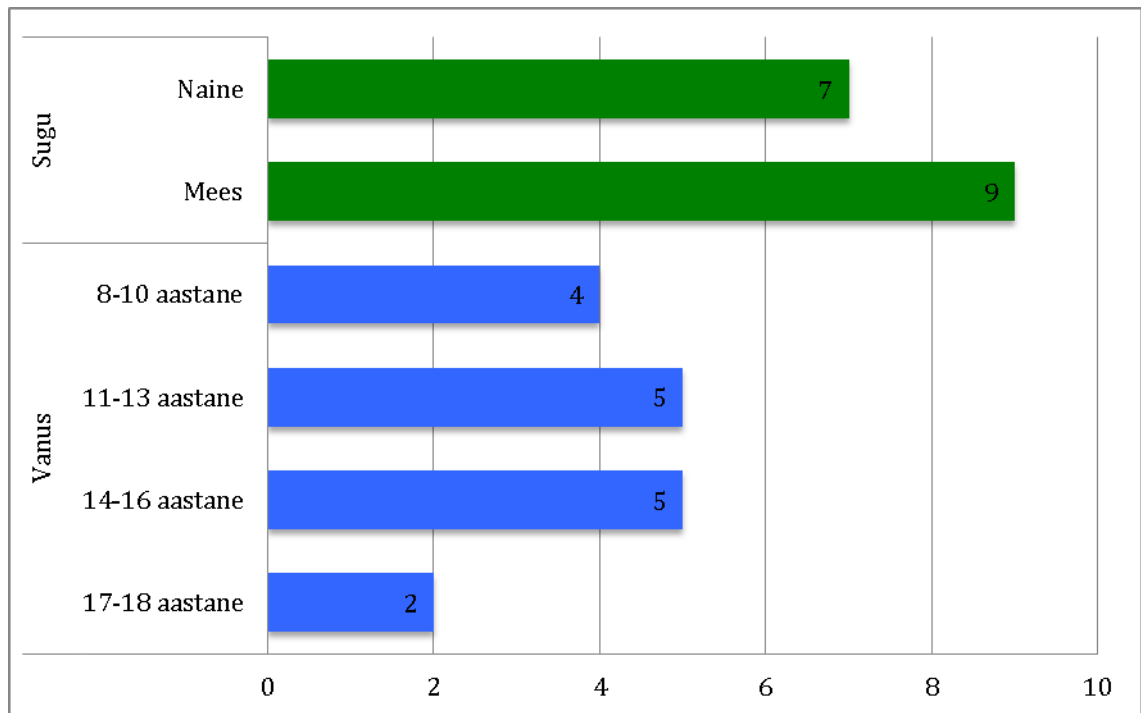
Valimi tüübiks on kvootvalim, mille alusel lõputöö autor teeb perekodus elavate laste hulgast valimi. Elva Perekodus elab 35 last, vanuses 1-18 eluaastat. Lõputöö autor teeb valiku laste põhjal, kes elasid enne perekodusse kolimist Elva Väikelastekodus. Reorganiseerimise perioodi elas üle 30 last. Alla 10-ne aastaste laste puhul võib tekkida probleem, et nad ei mäleta ülemineku aega, kuid see selgub uuringu käigus. Lisaks viib läbi lõputöö autor poolstruktureeritud intervjuu kolme lapsega ning ülejäänud osalevad ankeetküsitluses. Intervjuu viiakse läbi just kolme lapsega, kuna lapsed on kinnised ning ei soovi intervjuus osaleda. Lõputöö autor tegi valiku kõige julgemate laste seas, kes olid ise nõus intervjuus osalema. Intervjuu valimisse sattumisel kasutatakse mugavusvalimit. Nendel lastel, kes eelnevalt ei elanud Elva Väikelastekodus, on küsitlusele väga raske vastata, kuna nendel puudub vana ja uue kodu vahel võrdlus. Seetõttu jäävad need lapsed valimist välja.

Lõputöös kasutatakse mittetõenäosuslikku valimit. Mittetõenäosuslik valim tähendab seda, et kõikidel uuritavatel ei pea olema sama võrdsed võimalused valimisse pääsemiseks. Uuring on seetõttu üsna kitsas, üldiseid järeldusi teha ei saa, kuna teada on mingi kindla asutuse või grupi inimeste arvamus. Mugavusvalim, nagu sõna juba ise ütleb on kõige mugavam ja lihtsam viis valimisse uuritavate valimiseks. Samamoodi ei saa selle valimitüübi puhul suuri üldistusi teha, kuna valimi moodustamine on tehtud kitsaks ja uurijale kergesti kättesaadavaks (Rämmer, 2014). Mugavusvalim ja kvootvalim kuuluvad mittetõenäosuslike valimite hulka. Kvootvalimi puhul valitakse teatud kindla tunnusega inimesed, antud lõputöös on kindla vanusega lapsed ehk 8-18

aastased poisid ja tüdrukud, kelle eestkostjatelt on saadud nõusolek ning kes lastest ise soovivad osaleda uuringus. Mugavusvalimi puhul lähtutakse antud töös ainult ühest perekodust, milleks on SA Elva Perekodu lapsed.

SA Elva Perekodus elavad lapsed on enamuse valla, linna või omavalitsuse eestkostel. Vallal, linnal või omavalitsusel on lapse eestkostjana ainuotsustamisõigus laste küsitlemise osas, alles peale eestkostja nõusolekut on õigus lastel otsustada. Uuringu, intervjuu ja ankeetküsitluse läbiviimiseks on vajalik laste eestkostjatelt nõusoleku saamine, et lapsi võib küsitleda antud teema osas.

2016 aasta aprilli- ja maikuus viis lõputöö autor Elva Perekodus elavate lastega läbi ankeetküsitluse ja intervjuud. Ankeetküsitluses osales kokku 16 last, kellest seitse on naissoost ja üheksa meessoost. Poolstruktureeritud intervjuus osales kolm last, kaks poissi ja üks tüdruk. Poisid olid vanuses 13 ja 17 eluaastat ning tüdruk 14 eluaastat. Ankeetküsitluses ja intervjuus osalenud lapsed olid vanuses 8-18. Vastajate keskmine vanus oli 13,1 eluaastat. Joonisel 1 on näha, et kõige rohkem oli vastajaid vanuses 11-16 eluaastat. Lisainformatsiooni sai lõputöö autor ühelt perekodu kasvatajalt vestluse teel, kes töötas varasemas väikelastekodus aasta aega ja nüüd perekodus on töötanud juba üle kolme aasta. 30-st lapsest osales uuringus kokku 19 last. Neli last ei osalenud uuringus, sest eestkostja ei andnud selleks nõusolekut, viis last olid liiga noored ning kaks last ei soovinud uuringus osaleda.

Joonis 1. Ankeetküsitluse vastajate sotsiaaldemograafilised andmed (autori koostatud)

Asjaolu, et mõned perekodu lapsed teadsid lõputöö autorit juba varasemast ajast, ühelt poolt kergendas, teisalt aga raskendas uurimise läbiviimist. Mõne lapse puhul oli näha meeldivat ja avatud suhtlemist just tänu sellele, et lapsed teadsid lõputöö autorit. Teiste laste puhul muutis teadmine, aga hoopis lapsi kinnisemaks ning vastuseid oli lõputöö autoril keerulisem saada. Lõputöö autoril tuli lastega luua eelnevalt hea kontakt ja suhtlus, rääkides lastele meelepärastest tegevustest ning nende päevast. Ankeetküsitluste täitmisel osales lõputöö autor koos lastega, et küsitluse täitmise ajal lapsi abistada ja laste küsimustele vastata. Mõned nooremad lapsed avaldasid soovi viibida ankeetküsitlusele vastamise ajal kahekaupa puhkeruumis, kus ankeetküsitlust läbi viidi.

Lapsed olid ankeetküsitluse täitmise ajal pigem kinnised, eelistasid ühesõnalisi vastuseid ja konkreetseid küsimusi, kuid esines ka täiesti vastandeid. Samuti jäi mõne lapse puhul kindlustundest ka sellisel juhul puudu, kui ruumis viibiti sõbraga kahekaupa. Lõputöö autor oli laste vastu sõbralik ja pakkus neile kommi ja küpsist, mis muutis lapsed avatumaks ning nad olid meelsamini nõus küsimustikule vastama. Intervjuude läbiviimisel kasutas lõputöö autor sama taktikat ning vestlused sujusid

ootuspäraselt. Lõputöö autor on laste jaoks ette valmistanud küsimused, millele vestluse käigus leitakse vastused ning täpsustamiseks küsitakse täiendavaid küsimusi juurde. Samuti ka ankeetküsitluse puhul võimaldatakse lastel avaldada enda arvamust lisaks ankeedile. Andmete töötlemisel oli kõige töömahukam salvestatud intervjuude kodeerimine ja analüüs.

Lõputöö autor esmalt transkribeerib intervjuud ehk kirjutab diktofoni salvestatud vestlused sõna sõnalt Microsoft Office Word'i programmi. Seejärel liigendatakse tekst eri teemade kaupa ning lõputöö autor hakkab intervjuusi analüüsima. Analüüsimiseks kasutatakse kvantitatiivset sisuanalüüsi, mis omakorda jaguneb tavapäraseks sisuanalüüsiks. (Virkus, 2016) Ankeetküsitluse puhul kõigepealt korrastatakse andmed, kodeeritakse ja kantakse need Microsoft Office Excel'isse. (Õunapuu, 2014) Jooniste ja tabelite tegemisel kasutab lõputöö autor Microsoft Office Excel'i abi.

2.4. Uurimisandmete analüüs ja uurimistulemused

Väikelastekodu nimetavad lapsed ise vanaks majaks või siis Järve tänava majaks ning uut perekodu uueks majaks. Järgnevalt hakkab lõputöö autor nimetama vana maja ja uus perekodu.

Elva Perekodu töötajate sõnul on nüüdseks juba enamus lapsed ära harjunud eluga perekodus, sama näitab ka lõputöö autori poolt tehtud uurimus.

Analüüsi tulemused esitab lõputöö autor arutlevas vormis, tähtsamate ja olulisemate kategooriate kaupa. Analüüsis kasutab lõputöö autor tsitaate lastega läbi viidud intervjuudest ning ankeetküsitluse avatud küsimusest. Tsitaadid on kirjutatud kaldkirjas (*Italic*), tähe- ja numbrimärkidena (AK1, IE1), laste mõttepausid on tähistatud punktiiriga (...). Lapsed on järjestatud ankeetküsitluse (AK1, AK2, ..., AK16) ja intervjuude (IE1, IE2, IE3) kaupa. Konfidentsiaalsuse tõttu ei kasuta laste nimesid, vanust ega sugu vaid tähe- ja numbrimärke. Tähe märgid moodustuvad järgnevalt: AK- on ankeetküsitlusele vastanud laps, IE- on intervjuus osalenud ehk intervjuu küsimustele vastanud laps. Numbrimärgid on moodustatud vastavalt laste küsitlemise järjekorras ning need jooksevad alates number ühest järjestatuna.

2.4.1. Laste arvamused seoses asutuse reorganiseerimisega ja peamised muutused perekodudes

Peamiseks arutlusteemaks ankeetküsitluses ja intervjuudes on see, kas lastele meeldib uues perekodus elada ning selle põhjal on koostanud lõputöö autor küsimused, mis peaksid andma ülevaate ning võrdlema omavahel vana ja uut maja. Ankeetküsitlusest tuli välja, et seitse vastajat tahavad elada perekodus, kolm vastajat elaksid parema meelega vanas majas, neli vastajat on rahul eluga mõlemas majas ja kaks vastajat ei ole rahul eluga ei vanas ega uues majas ning sooviksid elada kusagil mujal. Kusagil mujal tähendab laste mõistes päris kodus ja selle julgevad nad välja öelda. Intervjuude põhjal eelistatakse samuti pigem uut perekodu.

“Vähem inimesi on koos. Hea, et väiksemaid pole.” – IE1

“Mm... üksinda toas on parem, enne oli kuus inimest ühes toas.” – IE2

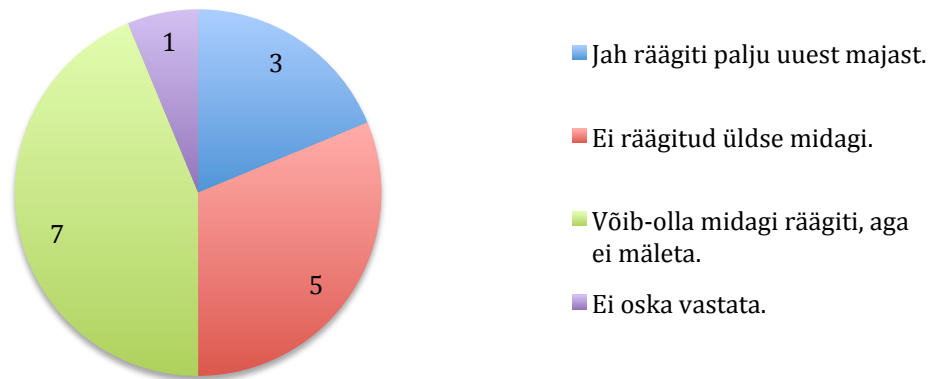
“Hmm, mai tea, vähem inimesi on ühes majas. Rahulikum on.” – IE3

Laste arvamuse põhjal selgub, et lastele räägiti uuest perekodust vähe või siis nad ei mäleta, mida sellest räägiti. Kolmest intervjueeritavast kaks ütlesid, et nendele ei räägitud midagi uuesti peremajast ning üks intervjueeritav ei mäletanud, kas räägiti või ei räägitud. Muutus ei toimunud väga ammu, kuid lastel siiski ei ole see aeg eriti meeles. Ankeetküsitlusest saab joonis 2 põhjal välja tuua, et seitsme lapse sõnul võib-olla räägiti midagi, aga nad ei mäleta täpselt. Viis last olid seisukohal, et ei räägitud mitte midagi, üks laps ei osanud sellele küsimusele vastata ning kolme lapse arvates räägiti palju uuest peremajast ja sinna kolimisest.

„Vanas majas tehti koosolek ja räägiti uude majja kolimisest”. – AK10

„Kui vanast majast ümber hakkasime kolima, siis teised lapsed rääkisid, mis see uus maja on“. – AK11

Kui palju räägiti lastele uuest peremajast enne, kui peremajja koliti?

Joonis 2. Kui palju räägiti lastele uuest peremajast ankeetküsitluse põhjal (autori koostatud)

Intervjuudest selgub, et vastajad on üksmeelsed ülemineku osas uuele perekodule. Laste arvates läks kõik üsna rahulikult ja lihtsalt. Nad ei mäleta, et üleminekuga oleks kaasnenud muresid või probleeme. Samuti arvavad vastanud, et töötajatele mõjus üleminek hästi, nemad olid selleks positiivselt meelestatud. Kaks vastajat arvavad, et väiksematel lastel läks üleminek võib-olla veidi raskemalt ning nendele mõjus rohkem, kui suurematele lastele.

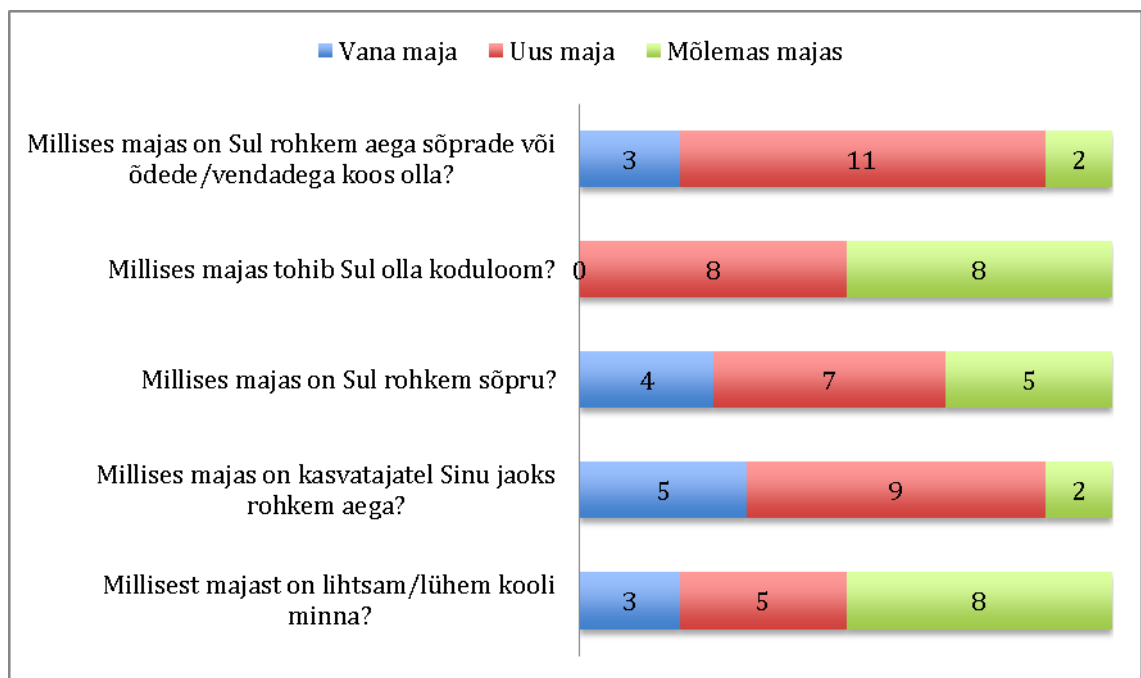
„Ei tea, ei oska teiste kohta midagi öelda”. – IE2

Seoses üleminekuga toovad lapsed välja erinevaid muutusi. Muutused on välja toodud punktidenä ning sulgudes on toodud, mitu last muutuse välja tõid:

- Tuuakse välja, et vähem inimesi elavad nüüd uues perekodus koos ning suuremad lapsed saavad olla väiksematest eraldi (9)
- Lapsed on tubades ühe- ja kahekaupa, vanas majas ei olnud lastel eraldi tubasid (3)
- Uues majas on karmimad reeglid (5)
- Uues majas on lastel rohkem tööülesandeid (1)
- Vanas majas oli suurem õueala, uutes majades on õueala väiksem (3)

- Arvutit vanas majas lastel ei olnud, kuid uutes peremajades on igal majal enda arvuti (1)
- Lastel on peremajas rohkem mänguasju, millega mängida (2)
- Peremajas on kasvatajatel laste jaoks rohkem aega ning igal lapsel on usalduskasvataja (2)
- Peremajas on lubatud isiklikud koduloomad (2)

Küsites laste käest, et millises majas tohib neil koduloom olla, siis vastused on jagunenud joonise 3 järgi täpselt pooleks, et uues majas ja mõlemas majas. Osade laste jaoks on loomade võtmise võimalus oluline ning teiste laste jaoks jällegi mitte. Vanas majas oli lastel kaks kassi, kuid hamstreid või merisigasid olla ei tohtinud. Praegu tohib uues majas suurematel lastel isiklikke koduloomi olla, kui lapsed ise nende eest hoolt kannavad. Perekodu külastuse käigus ei jäänud lõputöö autoril märkamata hamster, väikesed liivahiired ja hästi hoitud triibuline kass. Lapsed olid meeleldi nõus enda koduloomi ja loomade elamist tutvustama.

Joonis 3. Vana maja ja uue perekodu võrdlus ankeetküsitluses (autori koostatud)

Uues peremajas on lastel võimalus koos kasvatajatega süüa teha. Samuti on üle poole lastest huvitatud söögi valmistamisest ning teevad seda meelsasti. Vanas majas

valmistasid söögi kokad, kuid joonisel 4 olevate vastuste põhjal võib välja tuua, et varasemalt vanas majas lastel ei olnud võimalust tunda rõõmu ja saada kogemusi toidu valmistamisest. Perekodu külastuskäigul hakkasid lapsed omavahel hooplema, kes midagi süüa oskab teha.

Uues majas on lastel võimalus rohkem tööd teha, saab muru niita, tubasid koristada ja lehti riisuda. Vanas majas tegid laste sõnul enamus tööülesandeid ära kasvatajad või töömehed, kuid nüüd kaasatakse töötegevustesse ka lapsi. Lõputöö autori jaoks üllataval kombel lapsed ei nurise toa koristamise üle ning toovad ise erinevaid töötegevusi perekodu siseselt välja.

“Uues majas on rohkem tööd, muru saab niita ja koristada... pigem meeldib see, saab õues olla.” – AK4

Kümne lapse sõnul oli vanas majas suurem õueala, kus sai mängida, rattaga sõita ja paljusid muid asju teha, uues peremajas on väiksem õueala. Õueala küsimus on oluline, kuna see annab teadmise, kummas majas meeldib lastele rohkem, kuna vanas majas on suur õu ja uues majas väike õu. Üle poolte lastest ehk kümme last on öelnud, et nende jaoks on õueala olemasolu ja suurus olulised. Lapsed ise ütlevad, et neile meeldib õues aega veeta ja mängida ning see paistab peremaju külastades kohe silma, sest enamus lapsi tuleb koolist ja läheb hoovi tegevust otsima.

“Vanas majas oli meil suurem aed, aga peaasi, et aed üldse on, muu ei ole oluline.” – AK4

Vana ja uue maja vahena toovad lapsed välja, et uus maja on ilusam, seal on palju rohkem asju. Näiteks on lastel uues peremajas palju rohkem mänguasju, selle muutuse toovad kaks nooremat last välja, samuti on neil enda sõnul rohkem aega asjadega mängida. Vanas majas ei olnud võimalik arvutis olla, kuid nüüd on igal majal enda arvuti ning isegi mõnel lapsel on oma isiklik arvuti.

“Vanas majas ei saanud arvutis olla.” – AK8

Uues majas on reeglid, mis on riputatud seinale, näiteks kindlal kellaajal magama mineku reegel. Kolm last toovad välja, et reeglid on mõnikord isegi head. Vanas majas olid samuti reeglid, kuid viis last väidavad, et uues majas on reeglid karmimad ning neid täidetakse rohkem.

“Mõlemas majas on reeglid, oleneb tujust kas meeldib või mitte. Näiteks õigel kellaajal magama mineku reegel on hea.” – AK5

Lapsed elavad perekodus üksinda või kaheses toas. Vanas majas olid kõik ühevanused lapsed ühes toas. Küsimusele, mitmekesi lapsed sooviksid toas olla vastab suurem osa ehk 12 last, et pigem üksinda. Kaks nooremast last toovad välja, et tore oleks sõpradega kõik koos ühes toas olla nagu vanasti. Vanemad lapsed üle 14 aastased tahavad olla võimalikult iseseisvad ning soovivad rahu ja vaikust.

“Uues majas on rohkem vaikust, vanas majas oli palju lärmi... väiksed karjusid koguaeg.” – AK6

“Vanas majas pidime olema väikestega koos, lärmakas oli.” – AK7

Vanemad lapsed eelistavad, et tööl on korraga üks kasvataja. Kaheksale lapsele meeldib, et nendega tegeleb üks kasvataja korraga. Nelja lapse jaoks ei ole oluline mitu kasvatajat korraga tööl on ja neli last sooviksid, et mitu kasvatajat tegeleks nendega. Vanemad lapsed eelistavad ühe kasvataja olemasolu, kuna laste sõnul loeb siis moraali ainult üks kasvataja, muidu oleks moraali lugemist liiga palju. Antud küsimuse esitas lõputöö autor just sellel põhjusel, et vanas majas oli tööl mitu kasvatajat ning uues perekodus on üks kasvataja, oluline oli teada saada laste seisukoht. Üks väiksem laps toob välja järgmise:

“Tööl võiks olla mitu kasvatajat: üks õpib minuga, teine teeb süüa, kolmas teeb tööd.” – AK14

Kokkuvõtvalt laste enda sõnade kohaselt ei räägitud neile palju uuest peremajast või siis nad ei mäleta seda, kuid uus peremaja on toonud laste ellu palju muutusi. Lapsed saavad perekodus olla iseseisvamad, teha endale ise süüa, hoida majapidamist korras, olla

rohkem omaette ja elada nagu tavalised perekonnad elavad. Intervjuudes on domineerivaks muutuseks, et vähem lapsi elab ühes majas, samuti ühes toas on vähem lapsi koos ning see on kõigi kolme intervjuueeritava arvates parem, kui elada kõik igas vanuses lapsed ühes ruumis koos.

2.4.2. Asenduskodus elavate laste positiivsed ja negatiivsed hoiakud ümberkorralduste osas

Uurides lastelt nende hoiakuid ümberkorralduste osas, siis on domineerivamad vastused seotud perekoduga. Kui varasema info põhjal analüüsida, siis peaaegu neli aastat on võtnud aega, et lapsed harjuksid uue perekoduga ära. Uuringu tulemused näitavad, et lapsed eelistavad pigem uut perekodu. Samas on vastuseid, kus respondendid on kahevahel. Seitse vastajat ankeetküsitlusest tahavad elada perekodus, kolm vastajat elaksid parema meelega vanas majas, neli vastajat on rahul eluga mõlemas majas ja kaks vastajat ei ole rahul eluga kummagis majas ning sooviksid elada kusagil mujal, see tähendab päris kodus. Intervjuueeritavad toovad rohkem välja positiivseid seisukohti uue maja kohta. Uue maja kohta toovad intervjuueeritavad väga palju ja tunduvalt rohkem positiivset välja, kui vana maja kohta.

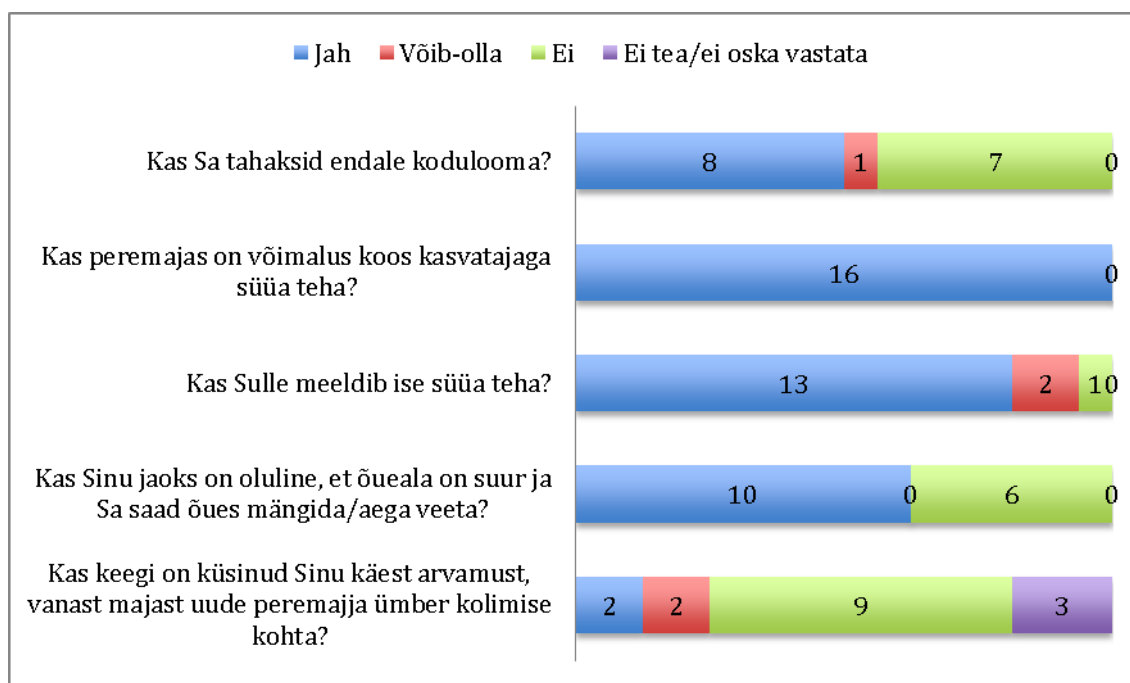
Jooniselt number 4 saab teha laste vastustest väga selgeid järeldusi. Lõputöö autor küsis lastelt järgnevaid küsimusi just sellel põhjusel, et teada saada, kas laste jaoks on üldse sellised piasjad olulised, mis üleminekuga perekodule muutus. Kuna uues perekodus võib lastel olla enda koduloom, siis teadmine selles osas, kas lapsed üldse tahaksid endale kodulooma, oli lõputöö autori jaoks väga oluline. Kodulooma suhtes jagunesid vastused enamvähem pooleks, sellest saab järeldada, et koduloom ei ole seitsme lapse arvates üldse nii oluline muutus. Samas on need lapsed, kellele meeldivad koduloomad saanud võimaluse endale kodulooma muretsemiseks. Lõputöö autori arvates on oluline, et igas kodus on koduloom, kelle eest saab hoolt kanda.

Samas söögitegemise osas on olulisus silmnähtav, 13-le lapsele meeldib 16-st lapsest ise süüa teha ning uues perekodus on see võimalik. Laste enda sõnade kohaselt neile meeldib süüa teha ning nad abistavad kasvatajat meeleldi. Eelneva väitega nõustuvad kasvatajad lastega, mis perekodu külas käigul märkamata ei jää, lapsed on omavahel

kokku leppinud, et mis päeval keegi abistada saab. Üks intervjuueeritavatest ütles järgmist:

“Süüa meeldib mulle teha... kokaks tahan õppida.” – IE1

Õueala oli lastel vanas majas suurem, kui uues peremajas. Õueala suurus on laste jaoks küll väga oluline, kuid laste enda sõnade kohaselt on oluline see, et üldse saab õues olla ning õue suurus jääb pigem tagaplaanile. Kaks peremaja on vanale majale väga lähedale ehitatud, üle õue ning nende peremajade lastel on võimalus mängida ka vana maja hoovis, mis on tõesti väga suur.

Joonis 4. Vana maja ja uue perekodu võrdlus ankeetküsitluses (autori koostatud)

Positiivsete muutustena toovad lapsed välja erinevaid asju. Tänu sellele, et ühes majas elab vähem lapsi üheskoos ning suuremad lapsed saavad olla väiksematest eraldi, on perekodus palju rahulikum ja vaiksem. Ankeetküsitluses osalenu toob välja:

„Uues majas saab oma mõtteid lugeda.” – AK7

Seetõttu oli vanas majas raskem õppimisele keskenduda, kuid uues majas saavad lapsed minna õppima oma tuppa. Uues majas elavad lapsed ühe- ja kahekaupa toas ning laste

jaoks on see oluline, et saaks vahel ka omaette olla. Ankeetküsitlusest tuleb välja, et 12 last sooviksid meelsamini elada üksinda toas, üks laps tahaks elada kahe kuni kolmekesi ühes toas, kaks last sooviksid elada mitmekesi ühes toas (4-8 last ühes toas) ning üks laps ei oska seisukohta võtta. Vaikuse ja rahu uues majas toovad välja neli last.

Uues majas on karmimad reeglid, tööd tuleb rohkem teha näiteks muru niita ja koristada, aga see on pigem positiivne. Samuti ütlevad lapsed, et reeglid on isegi mõnikord head, oleneb reeglist ja tujust. Lapsed on harjunud reeglitega elama ning nad teavad, mis on nende kohustused ja ülesanded.

Uues majas on kasvatajatel rohkem aega lastega tegeleda, lastel on kindel usalduskasvataja. Üks noorem vastaja ütleb, et tema arvates võiks olla mitu kasvatajat tööl, kuna siis on ühel kasvatajal aega lapsega koos õppida, teine kasvataja teeks süüa ja kolmas teeks muid majapidamistöid. Isegi majapidamistöid tehes on kasvatajal lastega suhtlemiseks aega kaasates lapsi tegevustesse.

Õpitulemuste kohta ankeetküsitluses kaheksa last ei oskanud küsimusele vastata, et kas tulemused on läinud paremaks või mitte. Kaks last ei oska küsimusele vastata, kuna nemad ei õpi kodus vaid õpivad kõik koolis ära ning kodus midagi teha ei anta. Kuna mõned lapsed käivad internaatkoolis, siis seepärast ei ole nende jaoks oluline kodus õppimise teema. Üks ankeetküsitluses osalenud ja teine intervjuus osalenud laps toovad välja, et perekodus on parem õppida, kuna seal on rahulikum ja vähem lapsi on koos.

“Minul on õppimine palju paremaks läinud, nüüd on vaiksem ja väiksemaid pole, kes segaksid kogu aeg.” – IE2

“Ikka positiivne. Positiivne on see, et väiksemaid pole meie majas, siis on vähem lärmi.” – IE1

Üks laps tõi välja sellise fakti, et talle meeldis vanas majas elades see, et kõik lapsed olid ühes toas koos. Lapsed said üheskoos mängida näiteks padjasõda ja neil oli väga tore. Vanas majas said õde ja venda, kes on omavahel kaksikud, magada ühes toas ja jääda käest kinni hoides õhtul magama. Uues perekodus elavad kaksikud küll ühes majas, kuid seadus ei luba poistel ja tüdrukutel ühes toas elada. Perekodu sotsiaaltöötaja

(M. Põldoja, suuline vestlus, 02.05.2016) sõnul on kaksikute vahel side läinud nõrgemaks.

Üks intervjuueeritavatest (IE3) toob välja, et ümberkorraldustega seoses tekkisid konfliktid laste ja asenduskodu töötajate vahel. Lapsed olid pahased töötajate peale seepärast, et nende arvamust ja nõusolekut ümberkorralduste osas nendega ei arutatud. Intervjuueeritava sõnul oli lastel tunne, et nendest ei hoolita, laste ja nende arvamusega ei arvestata. Mõned lapsed toovad välja, et eelnevalt väikelastekodus elades ei räägitud neile perekodudest palju vaid alles siis, kui uude majja ümber koliti. Alles peale ümber kolimist räägiti ja tutvustati lastele peremajasid ning nendes toimima hakkavat süsteemi.

“Mitte midagi ei räägitud.” – IE1

“Ei räägitud midagi.” – IE3

Positiivselt meelestatud lastelt saab informatsiooni, et praegu on kõik väga hästi. Nüüd uues perekodus saavad lapsed ise süüa teha, tube koristada, välitöid teha ja palju muud veel. Kasvatajad kaasavad lapsi igapäevategevustesse, mida vanas majas teha ei olnud võimalik, kuna nende tegevuste jaoks olid teised töötajad.

“Muutused on pigem ikka positiivsed, rohkem on vaba aega.” – IE3

Lapsed toovad välja erinevaid vastuseid, osadele meeldib uues majas, et on rahulikum ja saab paremini õppida ja teised jällegi ütlevad, et kõik koos oli tore olla, mängida sai rohkem ja isegi asju oli rohkem. Laste arvamusest jääb siiski kõlama pigem positiivne noot uue perekodu suhtes. Kõik kolm intervjuueeritavat on samuti ühel meelel, et muutused on olnud positiivsed. Uuringust selgus, et lastele räägiti väga vähe uuest peremajast ja sinna kolimisest. Lapsed oleksid soovinud rohkem informatsiooni saada. Mõned lapsed siiski mäletavad, et tehti koosolek ja arutleti sellel teemal. Mõned lapsed ei mäleta, kas nende käest küsiti arvamust või mitte.

2.4.3. Laste ettepanekud ja mõtted, et perekodu oleks kodusem

Lapsed on pigem kinnised nii intervjuude ajal kui ka ankeetküsitluste täitmise ajal. Lapsed on nõus küsimustele vastama, aga minimaalselt. Küsides lastelt, kas neil on

ettepanekuid, et perekodu oleks kodusem või mida nemad tahaksid, et oleks teistmoodi ja paremini, siis lapsed ütlevad, et nad ei oska öelda. Mõned lapsed selgitavad, et nemad ongi rahul praegu sellega, mis on, kuna päriskodus oleks veel hullem. Teised lapsed jällegi ei ole üldse rahul eluga uues perekodus ja ei olnud ka vanas majas rahul. Nende laste puhul on vastused negatiivsed ning lapsed ei vaevugi rohkem midagi täpsustama, ainult seda, et nemad tahaksid päriskoju.

Üks nooremaid lapsi toob välja, et tema arvates võiks perekodus tööl olla mitu kasvatajat ühel ajal. Põhjenduseks toob laps, et üks kasvataja õpiks temaga, teine kasvataja teeks süüa ja kolmas kasvataja teeks muid töid.

Intervjueeritav laps toob välja, et tema arvates teeks perekodu kodusemaks televiisor, arvuti, basseini. Televiisor ja arvuti on igas peremajas olemas. Intervjueeritav unistab luksuslikust elust, nagu tema arvates kõik teised lapsed elavad.

Lapsed ise ei oska välja tuua, mis võiks olla teisiti, et neil oleks edasises iseseisvas elus lihtsam. Lõputöö autor proovib lapsi suunata, küsides täpsustavaid küsimusi ning tuues välja erinevaid tegevusi. Lapsed nõustuvad, et kindlasti aitavad praegused perekodus omandatud oskused nagu näiteks toidu valmistamine, koristamine, õuetööd jne kaasa sellele, et neil oleks edasises elus lihtsam toime tulla. Üks intervjueeritavatest lisab, et vanas majas elasid nad sellist elu, kus laste eest tehti suur osa asju ära, kuid nüüd perekodus elades näevad nad, milline on reaalne elu, kus peab ise süüa tegema, teiste pereliikmetega arvestama ja kus koduseid töid ei tee mitte keegi muu vaid kõik tuleb ise ära teha.

Lõputöö autori küsimus: "Mis võiks olla Sinu arvates teisiti, et Sul oleks edaspidi iseseisvalt elades lihtsam?"

"Ei oska öelda." – IE3

Lõputöö autor: "Aga näiteks praegused oskused, mida perekodus õpetatakse, toidu valmistamine, koristamine jne, kuidas need Sind aitavad?"

"Jaa... ma arvan, et tegelikult küll aitavad... puude lõhkumine ka..." – IE3

Intervjuudes esitatud küsimustele, kuidas lapsed näevad enda elu peale perekodust välja kolimist, kus nad kavatsevad elama hakata ning millega tegelema hakata, on vastused samuti napisõnalised. Intervjueeritav number üks (IE1) tahab õppida kokaks ja jääda lastekodusse edasi elama. Teine laps (IE2) ei oska öelda, millega ta tahaks tegeleda, kuid elukohaks nimetab korterit Tartus.

“Ma ei teagi... plaane ei ole veel teinud, kindlasti jalgpalliga tegeleksin vabal ajal. Hakkaksin Elvas elama... kusagil tööl käima.” – IE3

Küsimusele, millist maja nimetaksid lapsed koduks, on kaheksa last vastanud, et uut perekodu. Kuus last on vastuseks andnud, et mõlemat maja nimetaksid nemad koduks ja kaks last, et mitte kumbagi maja. Vana maja ei ole mitte ükski laps eraldi välja toonud. Lapsed ise ei ütle, et perekodu on tehtud neile juba võimalikult koduseks ning neil on raske võrrelda perekodu sarnasust päris koduga ja kodusema tundega, kuna lapsed ei tea või ei mäleta, kuidas elu päris kodus on.

2.5. Järeldused ja arutelu

Tuginedes Ingrid Matela tööle, mis on tehtud kaks aastat tagasi, on töötajad välja toonud, et lapsed ei ole veel eluga perekodus harjunud ning igatsevad taga elu vanas majas. Sellest tulenevalt võib järeldada, et laste kohanemine on võtnud väga kaua aega, umbes kolm pool aastat. Käesolev uurimus näitab, et lastele tõesti alguses üldse ei meeldinud perekodus ning nad igatsesid taga elu väikelastekodus. Peamise põhjusena tõid lapsed välja selle, et nad olid harjunud kõik koos elama, kuid nüüd on nad eraldi majades.

Lastele on nende enda sõnade kohaselt muutused läinud üsna sujuvalt. Muutused on olnud küll suured, kuid nüüdseks on lapsed eluga perekodus juba ära harjunud ning kutsuvad peremaja isegi koduks. See kõik on võtnud küll palju aega, kuid on ennast laste arvates ära tasunud. Lapsed ise ei too muutusena välja, et uus perekodu on kodusem, kuid järeldusi tehes laste vastustest teistele küsimustele, võib selgelt välja tuua, et uus perekodu on kodusem ning lastele meeldib perekodu rohkem, kui vana maja. Juba see, et lapsi on vähem ja neil kõigil on oma toad, kellel üksinda ja kellel

kahepeale. Intervjuudes on domineerivaks muutuseks, et vähem lapsi elab ühes majas, samuti ühes toas on vähem lapsi koos ning see on nende arvates parem. Perekodus on võimalus olla rohkem omaette ning rahulikult enda asjadega tegeleda, mis vanas majas ei tulnud kõne allagi.

Peamiste ja positiivsete muutustena on lapsed välja toonud, et nendele meeldib uues majas palju asju ise ära teha, näiteks toidu valmistamine, majapidamise koristamine ja õuetööde tegemine. Lapsed saavad tunda ennast vajalikumana ning omandada eluks vajalikke oskusi. Igal lapsel on usalduskasvataja, kelle poole oma murega pöörduda, mitte lapsed ei pea ise välja mõtlema, et kellele nad midagi räägivad või kelle käest luba küsivad.

Lapsed unistavad elust väljaspool perekodu, sellisest elust nagu on nende sõpradel. Unistavad uhketest asjadest, kuid ei mõtle sellele, et sõprade elu teeb ihaldusväärseks hoopis perekond ja vaimsed väärtused, mitte alati materiaalsed väärtused. Perekodus elavatest lastest ei too mitte keegi välja vaimseid väärtusi, vaid põhirõhk pannakse materiaalsetele muutustele. Perekond annab toitu ja peavarju, kasvatab ja õpetab konfliktidega toime tulemist, laste harimine, õpetab lastele kogukonna ning perekonna traditsioone ning väärtusi. (Farrer & Lay, 2011, lk 12) Kõike seda peaks pakkuma ka perekodu lastele ning vestlustest lastega tuleb välja, et see on tõesti sarnane päris koduga. Samas üks intervjueeritavatest toob välja, et kasvatajad on nende jaoks ikkagi kasvatajad ning vanemateks neid nimetada ei saa. Intervjueeritava sõnade kohaselt jääb lastel väheks hoolitsusest, lähedusest ja armastusest. Seega võib järeldada, et perekodud on muutunud peresarnasemaks, kuid laste jaoks see siiski ei asenda päris kodu ja päris vanemaid. Ingrid Kask öelnud samuti, et laste endi sõnul on perekodud kodusemad, kui varasemalt, kuid päris koduks seda siiski nimetada ei saa. (Kask, 2006, lk 31-32)

Suulisest vestlusest perekodu juhatajaga ja laste intervjuudest tuleb välja, et mida nooremana laps lastekodusse satub, seda kergemini ta harjub uute olukordade ja muudatustega. Last on võimalik ümber kasvatada ja õpetada. Probleemidena ilmnes uuringust see, et lapsed ei olnud piisavalt informeeritud muutuste toimumise osas reorganiseerimise ja sellele eelneval perioodil. Lapsed ise toovad välja, et nad oleksid tahtnud rohkem teada perekodudest, enne kui sinna koliti, kuid samas läks neil

üleminek enda sõnul sujuvalt. Lapsed oleksid enda sõnul soovinud, et nendega oleks eelnevalt arutatud mis edasi tuleb, kuidas oleks lastele sobivam ja milline oleks laste nägemus uuest perekodust. Lastega vestlemine ja laste arvamuse kuulda võtmine hoiaks edaspidi selliste suurte muutuste tegemisel ära palju konflikte, emotsionaalseid probleeme ning see aitaks kaasa teenuse kliendikesksemaks muutmise. Siinkohal lõputöö autor pakub välja, et edaspidi kaasata lapsi otsustusprotsessi ning arvestada nende arvamusega. See on oluline, kuna lapsed on antud juhul sihtgrupp, kelle heaolu peaks olema parimal viisil tagatud.

Teisalt toob lõputöö autor välja aspekti, et mõne lapse puhul ei ole oluline, millises majas või kus majas ta elab, kuna ta ei taha üldse perekodus elada. Neid lapsi ei ole küll palju, aga nad jäävad oma vastustega ja arvamusega silma. Nemad tahavad minna päris koju, sest perekodu ei pea nad enda koduks. Tahavad minna enda bioloogilise pere juurde. Need lapsed ei ole aktiivsed küsimustele vastama, on pigem kinnised või siis jätavad hoiaku nagu neil oleks kõigest ükskõik.

Ingrid Matela (2015) on enda bakalaureuse töös välja toonud kasvatajate seisukohad. Tööst selgub, et kasvatajad suhtuvad peremajadesse positiivselt ning muutus oli nende arvates vajalik. Lastel on perekodus rohkem ruumi ja paremad elutingimused. Samuti on kasvatajatel enda sõnul laste jaoks rohkem aega, kuigi uues majas on neil tööülesandeid rohkem. Antud lõputöö uurimuses arvavad lapsed samuti, et perekodus on kasvatajatel nende jaoks rohkem aega, kui varasemalt, kuid siiski ei ole see aeg laste jaoks piisav.

Samuti tuleb Ingrid Matela (2015) tööst välja, et kasvatajad ei lase lastel näiteks sooja sööki valmistada, vaid lasevad lihtsamaid asju teha nagu salati valmistamine ja laua katmine. Matela arvates on see väga vale, kuna lapsed ei oska iseseisvas elus ilma nende oskusteta toime tulla. Antud tööst selgub laste sõnade põhjal, et nendel siiski lubatakse süüa teha ning see meeldib neile. Olukord on muutunud ning lastele antakse võimalus rohkematest igapäevategevustest osa saada.

Laste enda sõnade kohaselt ei uuritud enne asutuse reorganiseerimist nende arvamusi või on põhjuseks see, et nad ei mäleta selle kohta midagi. Põhiliste muutustena toovad

lapsed välja, et perekodus elab üheskoos vähem inimesi ning vanemad lapsed saavad olla eraldi noorematest lastest. Samuti leiavad lapsed, et perekodus on karmimad reeglid, perekodus on väiksem õueala ning lapsed saavad tubades elada ühe- ja kahekaupa. Positiivsete muutustena toovad lapsed välja karmimad reeglid, ühes majas elab koos vähem lapsi, lastel on võimalus kasvatajaga koos süüa teha ja kasvatajatel on laste jaoks rohkem aega. Negatiivselt mõtlemaid lapsi esines vähem, kui positiivselt mõtlejaid. Leidus lapsi, kellele meeldis elada vanas majas rohkem, kuna seal sai teiste lastega koos ühes toas elada. Ettepanekute tegemisel on lapsed napolisõnalised ning ei oska küsimusele vastata, mõned lapsed on rahul sellega, mis neil on ning teised jällegi ei ole üldse rahul. Üks intervjuueeritav pakub välja perekodu kodusemaks muutmiseks näiteks basseini olemasolu perekodus. Teine laps toob ettepanekuna esile selle, et rohkem kasvatajaid võiks korraga tööl olla.

KOKKUVÕTE

Antud lõputöö eesmärgiks oli mõista ja teada saada, mida perekodus elavad lapsed arvavad asenduskodude üleminekust perekodude süsteemile ning kuidas on üleminek laste elu ja arengut mõjutanud.

Kaks aastat tagasi läbiviidud uuringust „Asenduskodude üleminek perekodu vormile ühe Eesti asenduskodu näitel“ selgub, et lapsed ei pea perekodu peresarnaseks ning lapsed sooviksid elada enda bioloogilise perekonna juures. (Matela, 2015) Elva Perekodu töötajate sõnul on nüüdseks juba enamus lapsed ära harjunud eluga perekodus, sama näitab ka lõputöö autori poolt tehtud uurimus. Algselt lastele üldse ei meeldinud perekodus ning nad igatsesid taga elu väikelastekodus. Peamise põhjusena tõid lapsed välja selle, et nad olid harjunud kõik koos elama, kuid nüüd on nad eraldi majades. Tuginedes Ingrid Matela tööle, mis on tehtud kaks aastat tagasi, on töötajad hoopis välja toonud, et lapsed ei ole veel eluga perekodus harjunud ning igatsevad taga elu vanas majas. Sellest tulenevalt võib järeldada, et laste kohanemine on võtnud väga kaua aega, umbes kolm pool aastat.

Intervjuudest ja ankeetküsitlusest selgus, et lastele räägiti väga vähe uuest peremajast ja sinna kolimisest. Lapsed oleksid soovinud rohkem informatsiooni saada. Mõned lapsed siiski mäletavad, et tehti koosolek ja arutleti sellel teemal. Lapsed ise ei too muutusena välja, et uus perekodu on kodusem, kuid järeldusi tehes laste vastustest teistele küsimustele, võib selgelt välja tuua, et uus perekodu on kodusem ning lastele meeldib perekodu rohkem, kui vana maja. Laste arvates on uus perekodu rahulikum, lapsi on üheskoos vähem ja lastel on võimalus olla iseseisvamad.

Lapsed toovad välja, et ümberkorraldused on pigem positiivsed, neil on võimalus ise süüa teha, poes käia ja majapidamisülesannetega kursis olla. Ettepanekuid lapsed perekodu kodusemaks muutmiseks teha ei oska, enamus on rahul sellega, mis neil on või siis ei ole üldse rahul. Mõned lapsed ei olnud rahul enne väikelastekoduga ning ei ole rahul ka uue peremajaga, nende ainuke soov on minna päris koju ja kõik need muudatused ning uuendused jätavad need lapsed külmaks.

Lõputöö autor tõi välja omapoolse ettepaneku kaasata lapsi otsustusprotsessi. Arvestades sellega, et lapsed sooviksid ise arvamust avaldada uute süsteemide ja muudatuste suhtes, võiks edaspidi laste soovi arvesse võtta.

Samuti peab lõputöö autor oluliseks lapsi kaasata kõikidesse majapidamistoimingutesse ja töödesse, et lapsed kogeksid varakult eluks olulisi oskusi. Asenduskodudele on seatud ette piirangud ning järgimiseks seadused, mis takistavad lastel osa saamast peresarnasest elust. Näiteks alaealised lapsed ei tohi puhastada valgusteid, ei tohi aknaid pesta ning tualettruumi puhastada, mida hilisemas elus lastel läheb hädasti vaja.

Ankeetküsitluse ja intervjuu tulemused ning tulemuste analüüs andis lõputöö autorile hea ülevaate asenduskodu laste arvamusest ja seisukohast, seepärast võib lugeda seatud eesmäärke saavutatuks.

VIIDATUD ALLIKAD

1. Aasmäe, A. (toim). (2014). *Asendushooldusele paigutatud lapse tervise hindamise käsiraamat*. Tallinn: MTÜ Oma Pere.
2. Ainsaar, M., Kasearu, K., & Rootalu, K. (2014). Muutused Eesti pereloomekäitumises 20. ja 21. sajandil. *Akadeemia (lk 1937-1957)*.
3. Aru, A. & Paron, K. (2015). Lapse parimad huvid. Loetud aadressil http://www.juridica.ee/get_doc.php?id=2238
4. Asenduskodu. (2016). Eesti Asenduskodu Töötajate Liit. Loetud aadressil <http://www.eatl.ee/kasulikku/moisted/asenduskoduteenus/>
5. Azar, B. (1995). Foster Care has Break History. *APA Monitor*, 24-32.
6. Campbell, R. (1991). *Tingimusteta armastus*. Tallinn: Eesti Kristlik Kirjastus.
7. Carter, R. (2005). *Family Matters: A study of institutional childcare in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union*. London: Everychild. Loetud aadressil http://p-ced.com/reference/Family_Matters_summary.pdf
8. Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care. (2012). Loetud aadressil <http://wearelumos.org/sites/default/files/research/Guidelines-11-16-2012%20For%20dissemination-WEB.pdf>
9. Cooper, J. L., Masi, R. & Vick, J. (2009). *Social-emotional Development in Early Childhood: What Every Policymaker Should Know*. New York: National Center for Children in Poverty. Loetud aadressil <https://academiccommons.columbia.edu/catalog/ac:126269>
10. Eesti Asenduskodu Töötajate Liit. (n.d.). Asenduskodu. Loetud aadressil <http://www.eatl.ee/kasulikku/moisted/asenduskoduteenus/>
11. Farrer, L., & Lay, W. (2011). *Spotlights on Contemporary Family Life*. Loetud aadressil <http://europa.eu/epic/docs/family-platform-book-2.pdf>
12. Helimets, P. (2013). *Asenduskodu roll vanemliku hooleta noorte iseseisvaks eluks ettevalmistamisel Sihtasutuse Perekodu näitel*. (Lõputöö). Loetud aadressil http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/33174/helimets_piret.pdf?sequence=1&isAllowed

13. Hellsten, T. (1994). *Jõehobu elutoas. Lähisõltuvus ja kohtumine sisemise lapsega*. Tallinn: Eesti Karskusliit.
14. Hiimäe, E., & Kivisaar, K. (2011). *Mõista ja toeta oma last*. Tallinn: Agitaator.
15. Hois, S. (n.d.). Effects of Separation and Loss on Children's Development. Loetud aadressil <http://www.pcavt.org/assets/files/Articles/'s%20Development.pdf>
16. Kagadze, M., Kraav, I., Kullasepp, K. s.a. *Perekonnaõpetus*. Koolibri. Loetud aadressil <http://www.koolibri.ee/download/?action=binary&id=3554>
17. Kalmus, V., & Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Loetud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
18. Kasearu, K. (2005). Perekond. *Euroopa sotsiaaluuringu 2004 Eesti raport*. Loetud aadressil <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/1547/1/ETKT2005.pdf>
19. Kasearu, K. (2006). Perekonnavormid ja-mudelid tänapäeva Eestis, *EQUAL-WHOLE-DEBORA conference "Conciliation of work- and family life from family perspective"*, Tartu, 07.06.2006 (pp. 16). Loetud aadressil
20. Kask, I. (2006). Kui lapsekeskne on lastekodu? *Sotsiaaltöö*, 6, 28-33.
21. Kriisiolukorda sattunud leibkondadele sotsiaaltoetuse maksmise kord Rakke vallas. (2000). *Kohalik Omavalitsus 2000*, 54, 815. Loetud aadressil <https://riigiteataja.ee/akt/68418.pdf>.
22. Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn.
23. Lainoja, T. (2015). *Asenduskoduteenuse rahastamise muutused Eestis seoses teenuse ümberkorraldamisega*. (Magistritöö). Loetud aadressil https://dspace.emu.ee/bitstream/handle/10492/2002/Terje_Lainoja_2015MA_REV_täistekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y
24. Lastekaitse Liit. (2016). *Lastekaitse*. Loetud aadressil
25. Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses. (2004). E.Korp, & R. Rääts, *Käsiraamat* (lk 70). Tallinn: EV Sotsiaalministeerium, Tervise Arengu Instituut.
26. Lasteombudsman. (2013). *Asenduskoduteenuse analüüs*. Loetud aadressil http://lasteombudsman.ee/sites/default/files/asenduskoduteenuse_analuus_0.pdf
27. Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. (2014). Intervjuu. Loetud aadressil <http://samm.ut.ee/intervjuu>

28. Matela, I. (2015). *Asenduskodude üleminek perekodu vormile ühe Eesti asenduskodu näitel*. (Bakalaureusetöö). Tartu Ülikool Ühiskonnateaduste instituut, Tartu.
29. Naeratus väikese murekortsuga. (2015, Detsember 18). *Õpetajate Leht*. Loetud aadressil <http://opleht.ee/27304-naeratus-vaikese-murekortsuga/>
30. Niggol, C. H. (1921). *Kasvatuse radadel*. Tallinn: Eesti Kirjastuse Ühisus.
31. Osila, L., Turk, P., Piirits, M., Biin, H., Anniste, K. & Masso, M. (2016). *Asendushoolduselt elluastuvate noorte uuring*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Loetud aadressil <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2016/05/Asendushoolduselt-elluastuvad-noored-lopparuanne.pdf>
32. Pärna, M-E. (2016). *Hooldusõiguse piiramine ja lapse perekonnast eraldamine*. (Magistritöö). Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/53506/parna_ma_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
33. Rahu, A., & Otepalu, M. (toim). (2010). *Tegevusjuhendaja käsiraamat*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ.
34. Ratassepp, K. (2004). *Eesti laste- ja noortekodud kui kasvatusasutused*. (Bakalaureusetöö). Loetud aadressil <http://www.riigikontroll.ee/LinkClick.aspx?fileticket=JSI4vjhX4RA%3D&tabid=20&mid=617&language=en-US>
35. Reorganiseerima. (2006). T. Erelt (toim), *Eesti Õigekeelsussõnaraamat* (lk 777). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
36. Räisa, K. (2011). *Töötajate tagasiside kui juhtimisvahend Elva Väikelastekodu näitel*. (Kursuse lõputöö). Tallinn: Tallinna Pedagoogiline Seminar sotsiaaltöö ja täiendõppe osakond.
37. Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Loetud aadressil <https://samm.ut.ee/valimid>
38. Rygaard, N.P., (2016). *Kiindumushäirega laps*. Tallinn: MTÜ Igale Lapsele Pere, 2016.
39. SA Elva Perekodu. (2015). Elva. Loetud aadressil <http://elva.kovtp.ee/sa-elva-perekodu>

40. SA Elva Perekodu arengukava 2013-2020. (2013). SA Elva Perekodu. Loetud aadressil http://www.perekodu.elva.ee/files/SA_Elva_Perekodu_arengukava.pdf
41. Saar, U. (2011). Perekodu päikese tänaval. *Sotsiaaltöö*, 1, lk 25-28.
42. Salla, E. (2016). "*Nagu mänguasjad oleksime, et kelle oma on*" – lapsed räägivad asenduskodus elamisest. (Magistritöö). Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/51985/salla_eliise_ma_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
43. Sindi, I. (2012). Lastekodust peretüüpi asenduskoduni: asutushoolduse areng ja lapse õiguste tagamine. *Sotsiaaltöö*, 1, lk 53-58.
44. Sinisaar, H. & Tammpuu, P. (2009). Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed. *Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 4, 3.
45. Sotsiaalhoolekande seadus. (2015). *Riigi Teataja I*, 30.12.2015, 5. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005>
46. Sotsiaalministeerium. (2011). *Laste ja perede arengukava 2012-2020*. Loetud aadressil
47. Sotsiaalministeerium. (2013). *Asendushoolduse kontseptsiooni analüüs*. Loetud aadressil https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/ahk_alusanalyys_dets_2013.pdf
48. Sotsiaalministeerium. (2014). *Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika roheline raamat*. Loetud aadressil
49. Statistikaamet. (2015). *Eesti statistika aastaraamat 2015* [andmebaas]. Tallinn: Autor.
50. The United Nations Children's Fund (UNICEF). (2010). *At home or in a home? Formal care and adoption of children in Eastern Europe and Central Asia. Uuringu aruanne*. Loetud aadressil [At_home_or_in_a_home_report.pdf](#)
51. Tomberg, M. (2003). Nõuded laste hooldamisele hoolekandenasutuses. *Sotsiaaltöö*, 4, 7-9.
52. Turk, P. (2011). Asenduskodudes kasvanud noorte valmisolek iseseisvaks eluks. (Uuringuraport). Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Loetud aadressil http://www.sos-lastekyla.ee/wp-content/uploads/2014/05/Asenduskodude_uuring-2011.pdf

53. Tuuling, L. (2007). *Isaga koos on kasvada hea*. TLÜ Rakvere kolledž. Loetud aadressil
54. Unitingcare. (n.d.). The impact of separation on children-development issues. Loetud aadressil
http://uniting.org/__data/assets/pdf_file/0014/71321/Unifam_Resource_Sheet_4_-_The_impact_of_separation_on_children_-_developmental_issues.pdf
55. Valma, K. (2012). Lapse parima huvi väljaselgitamine tsiviilkohtumenetluses vanematevahelistes hooldusõiguse vaidlustes. Tallinna Ülikool Sotsiaaltöö Instituut. Loetud aadressil <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/Valma.pdf>
56. Virkus, S. (2016). Intervjuu, vaatlus ja sisuanalüüs. Tallinn: Tallinna Ülikool Digitehnoloogiaste Instituut. Loetud aadressil
http://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals/index.html
57. Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. Loetud aadressil
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1. Intervjuu raamistik

Intervjuu Elva Perekodu lastega

Üldised andmed.

1. Kui kaua oled Sina elanud lastekodus?
2. Oskad Sa öelda, mis põhjusel Sa lastekodus elad?

Laste arvamus seoses toimunud muudatustega üleminekul lastekodult perekodusüsteemile.

3. Kui palju Sulle räägiti uuest majast enne, kui sinna kolisite?
4. Kas üleminek uuele perekodule läks Sinu jaoks sujuvalt? Palun põhjenda oma arvamust.
5. Kuidas üleminek teistele lastele oli? Töötajatele Sinu arvates?
6. Mis on Sinu arvates muutunud vanast majast ümber kolimisega uude perekodusse?
7. Mis Sa arvad, kas muutused on Sinu arvates olnud pigem positiivsed või negatiivsed? Palun põhjenda oma arvamust.
8. Kuidas Sa ennast perekodus elades tunnend? On see sinu arvates rohkem kodusem, kui vana maja?
9. Mis on Sinu ettepanekud, et perekodu oleks veel kodusem?

Mõju edasisele iseseisvale elule.

10. Mis võiks olla Sinu arvates teisiti, et Sul oleks edaspidi iseseisvalt elades lihtsam?
11. Mida Sa tahaksid näiteks, et kasvatajad Sulle õpetaksid?
12. Millised tegevused aitavad Sul edasises elus paremini hakkama saada, mida Sa praegu perekodus teed?
13. Kuidas Sa näed enda elu peale perekodust välja kolimist?
14. Kus Sa kavatsed elama hakata?
15. Millega Sa kavatsed tegelema hakata?

Lisa 2. Ankeetküsitlus

Väikelastekodu üleminek Perekodu süsteemile

Olen Tartu Ülikooli Pärnu kolledži tudeng. Õpin sotsiaaltöö korralduse erialal. Uurin lõputöö raames, kuidas on mõjunud lastele lastekodude süsteemilt üleminek perekodude süsteemile, Elva Perekodu näitel. Perekodus Oled elanud juba üle 2-e aasta ning kindlasti on tekkinud arvamus ja võrdlus vana maja ja uue perekodu vahel. Olen väga huvitatud Sinu arvamusest. Küsitlusele vastamine võtab aega umbes 5 minutit.

Sisestage oma andmed:

Sugu Mees / Naine

Vanus _____

Sinu eesnimi _____

Mitmekesi Te ühes toas elate? (Inimeste arv) _____

Kas Sul on õdesid/vendi? Jah / Ei

1. Millises majas meeldib Sulle rohkem elada? (Tõmba sobivale pildile ring ümber)

2. Palun vasta alljärgnevatele küsimustele: (Palun tee sobivasse kastikesse X)

	Vana maja (Väikelastekodu)	Uus peremaja (Perekodu)	Mõlemas majas
Millisest majast on lihtsam/lühem kooli minna?			
Millises majas on kasvatajatel sinu jaoks			

rohkem aega?			
Millises majas on Sul sõpru rohkem?			
Millises majas tohib Sul olla koduloomi?			
Millises majas on Sul rohkem aega sõprade või õdede/vendadega koos olla?			

3. Palun vasta alljärgnevale küsimustele: (Palun tee sobivasse kastikesse X)

	Jah	Võib-olla	Ei	Ei tea/ei oska vastata
Kas Sa tahaksid endale kodulooma? (Kui Sul on koduloom olemas, siis vali vastus Jah)				
Kas peremajas on võimalus koos kasvatajaga süüa teha?				
Kas Sulle meeldib ise süüa teha?				
Kas Sinu jaoks on oluline, et õueala on suur ja Sa saad õues mängida/aega veeta?				
Kas keegi on küsinud Sinu käest arvamust, vanast majast uude peremajja ümber kolimise kohta?				

4. Kui palju räägiti Sulle uuest peremajast enne, kui peremajja kolisite? (Palun tee sobiva vastuse ette X)

_____ Jah räägiti palju uuest majast.

_____ Ei räägitud üldse midagi.

___ Võib-olla midagi räägiti, aga ei mäleta.

___ Ei oska vastata.

5. Kas Sulle meeldib elada üksinda toas või teistega koos? (Palun tee sobiva vastuse ette X)

___ Pigem üksinda oma toas.

___ Kahe kuni kolmekesi ühes toas.

___ Mitmekesi ühes toas (4-8).

___ Ei oska öelda.

6. Missugune variant meeldib rohkem: (Palun tee sobiva vastuse ette X)

___ minuga tegeleb mitu kasvatajat;

___ minuga tegeleb üks kasvataja;

___ minu jaoks ei ole see oluline.

7. Kas Sinu õpitulemused on koolis läinud paremaks peremajas elades? (Palun tee sobiva vastuse ette X)

___ Hinded on läinud paremaks.

___ Võib-olla on läinud paremaks.

___ Pigem ei ole paremaks läinud.

___ Kindlasti ei ole paremaks läinud.

___ Ei oska öelda.

8. Millist maja nimetaksid Sina koduks? (Tõmba sobivale pildile ring ümber)

9. Kui Sul on midagi veel lisada, mis Sulle meeldis vanas majas rohkem või mis meeldib uues peremajas rohkem, siis palun kirjuta.

Suur aitäh, et leidsid aega minu lõputöö valmimisele kaasa aidata!

Heade soovidega!

Kadri Sirk

SUMMARY

THE IMPACTS OF THE REORGANISATION PROCESS OF ELVA ORPHANAGE ON CHILDREN

Kadri Sirk

The purpose of the research paper is to inquire the opinions of the children about the transformation of the institutions from the institutional care into the family-based care.

The following research questions are formulated in this research paper:

- How thoroughly were children's attitudes towards reorganisation investigated?
- What are the changes that children point out in connection with the transition into the family-based care?
- What positive and negative aspects about transition are put forward by the children?
- What kind of suggestions and ideas are shared by the children as to how the family-based care could be more supportive than the previous model?

Initially children lived in Elva Orphanage, however three years ago the system of family-based care was implemented, i.e. in the new family house children are granted the opportunity to take part in all activities. The structure of the family-based home is created to emulate the model of a supportive family.

In order to solve the research problems both quantitative and qualitative research methods were used. A questionnaire is composed to collect data from the children and interviews with three children are carried out. Sixteen children were given a questionnaire and three children were interviewed.

The information obtained from the children indicated that they were told little both about the new family-based care system and moving into the new type of homes. The children would have liked to have received more information. Some children, however, do remember having a meeting and discussions on the subject. In terms of change, children point out the fact that the new model is quite similar to a real family. Children feel that the new home possesses the qualities of a real home, calmness and comfort,

also that the number of children is smaller and thus children can be more independent. Children agree that the changes are rather positive as they can e.g. do the cooking, go shopping and be more involved in other household chores. Children have no suggestions as to how to make the family homes more like a home, the majority is satisfied with the state of things or some children are not pleased with anything. Some children were previously displeased with the orphanage, as they are now with the family-based care system, as in reality their only wish is to have a real home and all the alterations and innovations make them feel rather indifferent.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kadri Sirk,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Elva Väikelastekodu reorganiseerimisega seotud mõjud lastele,

mille juhendaja on Liina Käär,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **18.01.2017**